

MODUS

MODEL SURADNJE

odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva
u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

MODUS

MODEL SURADNJE

odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva
u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

Nakladnik:

Udruga „Delta“

Blaža Polića 2/IV, 51000 Rijeka

www.udruga-delta.hr

Autrice i autori publikacije:

Maša Cek i Ema Žufić (Udruga „Delta“)

Sunčica Damjanović (Centar za građanske inicijative Poreč)

Ivana Šibalić i Goran Bošković (Udruga Breza)

Članice i članovi radnih skupina za izradu „MODUS“ Modela suradnje:

Istarska županija: Ana Paliska, Dunja Klarić, Katharina Mikulić, Manuela Košeto Nadinić, Marina Diković, Marlena Plavšić, Nevija Srdoč, Sniježana Matejčić, Vedran Stanić

Osječko-baranjska županija: Ankica Karakaš Radošević, Đurđica Radić, Irena Ostrički, Ivana Majksner, Ivana Milas, Josipa Bičanić, Karlo Kobaš, Mirela Grubišić, Sandra Brajnović, Stjepan Šop

Primorsko-goranska županija: Antonija Stojanović Almesberger, Aleksandra Vukelić, Iva Baraba, Laura Angelovski, Ljubica Volarić, Maja Obućina, Orjana Marušić Štimac, Sara Meszaros

Jezično savjetovanje:

Roberta Špoljarić i Sniježana Matejčić

Recenzije:

Sabina Damiani, Anton Finderle, Helga Možé, Marko Rajić

ISBN

978-953-48563-2-1

Publikacija je izrađena u sklopu projekta „MODUS – civilni i javni sektor za građanski odgoj i obrazovanje“, koji provode Udruga „Delta“, Centar za građanske inicijative Poreč, Udruga Breza iz Hrvatske i Menneskerettighetsakademiet iz Norveške.

Projekt „MODUS – civilni i javni sektor za građanski odgoj i obrazovanje“ je podržan sa 135.000 € kroz Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova. Projekt se provodi uz sufinanciranje Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Udruge „Delta“ i ne odražava nužno stavove država donatorica, Upravitelja Fonda i stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

MODUS

MODEL SURADNJE

odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva
u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

SADRŽAJ

6

Uvodna riječ: O Modelu i njegovoj primjeni

8

Sažetak i zaključak ispitivanja potreba za kvalitetnu suradnju odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

11

Zaključak vanjske evaluacije pilot provedbe Modela

14

„MODUS“ Model suradnje odgojno-
obrazovnih ustanova i organizacija
civilnog društva u provedbi građanskog
odgoja i obrazovanja

16 A. Opis i okvir suradnje

29 B. Koraci u ciklusu suradnje

55 C. Smjernice za izdvojene aktivnosti

62 D. Prilozi - dokumentacija za provedbu

64

Lekcije iz Norveške

74

Iz recenzija...

80

Izvori

Uvodna riječ: O Modelu i njegovoj primjeni

„MODUS“ Model suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja (dalje: Model) predstavljen u ovoj publikaciji nastao je s ciljem poboljšavanja i olakšavanja suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja (dalje: GOO). Polazišna su točka Modela glavni ishodi GOO-a: razvoj građanske i društvene kompetencije te utjecaj na školsku klimu da bi učenici i učenice tijekom školovanja iskusili i naučili živjeti u skladu s demokratskim načelima. Potreba za unapređenjem i olakšavanjem suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva temelji se na ideji da se te kompetencije najbolje razvijaju aktivnim i iskustvenim učenjem te u suradnji sa zajednicom, čije su jedne od ključnih predstavnica upravo organizacije civilnoga društva.

Suradnja ustanova i organizacija u provedbi GOO-a u Hrvatskoj nije dovoljno istražena, definirana i usustavljena, a prožeta je i nizom prepreka s kojima se susreću obje strane. Stoga je predloženi Model suradnje osmišljen kao doprinos podizanju njene kvalitete, a time i kvalitete provedbe GOO-a u formalnom sustavu. Model nije vezan za specifične modele provedbe GOO-a (kao međupredmetne teme, izbornog predmeta, izvannastavne aktivnosti...), već predstavlja organizaciju suradnje koja se može prilagođavati i primjenjivati u različitim kontekstima provedbe. Najviše je usmjeren na ustanove za osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, ali može biti primjenjiv i na drugim razinama odgoja i obrazovanja.

Model se sastoji od niza koraka i smjernica predloženih na temelju provedenog istraživanja, primjera dobre prakse i prijedloga rješenja za prepreke u suradnji. Izrađen je participativno, odnosno u suradnji udruga te osnovnih i srednjih škola u trima radnim skupinama (po jedna radna skupina

u Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Osječko-baranjskoj županiji). Smjernice za rad formulirane su na pretpostavci dugotrajne, cikličke suradnje koja osigurava zadovoljstvo, kreativnost, uključenost i posvećenost svih dionika zajedničkom cilju, odnosno razvoju i unapređenju kompetencija učenika i učenica te jačanju demokratskog okruženja u školama.

U poglavlju koje slijedi predstavljen je sažetak provedenog istraživanja koje je postavilo temelje za rad radnih skupina. Zatim slijedi presjek evaluacije pilot provedbe Modela te koraci predloženog Modela. Model se sastoji od četiri glavna dijela: **A. Opis i okvir suradnje; B. Koraci u ciklusu suradnje; C. Smjernice za izdvojene aktivnosti; i D. Prilozi - dokumentacija za provedbu.** Na kraju publikacije navedene su smjernice i preporuke za provedbu GOO-a proizašle iz suradnje s norveškom partnerskom organizacijom.

Sažetak i zaključak ispitivanja potreba za kvalitetnu suradnju odgojno- obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

Opći cilj istraživanja bio je utvrditi preduvjete za kvalitetnu suradnju između odgojno-obrazovnih ustanova (dalje: škola) i organizacija civilnog društva (dalje: OCD) u području građanskog odgoja i obrazovanja.

Istraživanje je provedeno od srpnja do prosinca 2021. godine upotrebom dviju metoda: *online* upitnik (za predstavnike_ *ce* OCD-ova i škola iz Hrvatske) i fokusne grupe (za predstavnike_ *ce* OCD-ova, osnovnih i srednjih škola iz Istarske, Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije).

Upitnik je ispunilo 108 predstavnika_ *ca* škola kao i 45 predstavnika_ *ca* OCD-ova iz Hrvatske. Fokusne grupe obuhvatile su ukupno 45 osoba s područja Istarske, Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije.

1. *Koji su postojeći oblici i područja suradnje između odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnoga društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj s fokusom na području Istarske, Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije?*

Predstavnici_ *e* škola nešto rjeđe surađuju s OCD-ovima, nego obrnuto. Zadovoljstvo suradnjom ocijenjeno je četvorkom, pri čemu su predstavnici_ *e* škola malo, ali znatno zadovoljniji od predstavnika_ *ca* OCD-ova.

Predstavnici_e škola i OCD-ova najčešće surađuju u ljudsko-pravnoj i društvenoj dimenziji GOO-a. Škole navode da često surađuju i u ekološkoj i kulturološkoj dimenziji, što zbog moguće pristranosti uzorka nije potvrđeno među OCD-ovima.

Metode pri zajedničkom radu također se nešto razlikuju. Kada surađuju sa školama, predstavnici_e OCD-ova vrlo često provode radionice, a više od polovine ih razvija i provodi različite projekte, dok se predstavnici_e škola u suradnji s OCD-ovima podjednako koriste različitim metodama (npr. radionice, volonterske akcije, projekti...).

Volonterske i humanitarne akcije jedna su od češće istaknutih metoda kod predstavnika_ca škola, što nije bio slučaj s OCD-ovima. To je moguće zbog pristranosti uzorka ili drukčije definicije pojma „suradnje“. U prosjeku, stručna osposobljavanja OCD-ovi organiziraju nešto rjeđe nego što surađuju sa školama u svim dimenzijama GOO-a, a taj se trend oslikava i u broju predstavnika_ca škola koji ta osposobljavanja pohađaju.

- 2. Koje su postojeće prepreke za kvalitetnu suradnju odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnoga društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj s fokusom na području Istarske, Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije?*

Dvije vrste prepreka koje predstavnici_e škola i OCD-ova procjenjuju kao najprisutnije su: **kompleksna (administrativna) procedura za ostvarenje suradnje i neadekvatni financijski uvjeti OCD-ova i škola**. Također, predstavnici_e škola procjenjuju da ponekad nemaju dovoljno informacija o OCD-ovima. Općenito, prema procjenama ispitanih OCD-ova, oni nailaze na više prepreka nego što se to događa predstavnicima_ama škola.

Ispitanici_e fokusnih grupa istaknuli su i sljedeće **vanjske elemente**, odnosno prijetnje koje narušavaju suradnju škola i OCD-ova: opterećenost školskim kurikulumom (satnicom), nejasan (administrativan) institucionalni okvir, nedovoljna educiranost nastavnika_ca, kao i nedostatak podrške od odgovornih tijela poput MZO-a i AZOO-a.

3. *Kako postići kvalitetnu suradnju odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnoga društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj s fokusom na području Istarske, Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije?*

Predstavnici_e škola i OCD-ova najvažnijim predispozicijama svoje suradnje u provedbi GOO-a smatraju **kvalitetnu komunikaciju i podršku vodstva škole**. Predstavnici_e OCD-ova ističu važnost većeg broja različitih predispozicija (npr. educiranost djelatnika_ca OCD-ova i škola o načinima i modelima suradnje, dodatna financijska sredstva...), iz čega se može zaključiti da su njihove potrebe u provedbi GOO-a u suradnji veće nego kod škola. To je u skladu s više istaknutih prepreka s kojima se susreću.

Osim toga, važno je zagovaranje jasnog institucionalnog okvira za provedbu GOO-a općenito, kao i provedbu GOO-a u suradnji škola i OCD-ova. Važno je uspostaviti efikasan način promidžbe aktivnosti OCD-ova općenito, kao i programa koje nude u području GOO-a. Potrebno je i pravovremeno umrežavanje te planiranje aktivnosti škola i OCD-ova. **Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Agencija za odgoj i obrazovanje, gradovi/općine i županije u kojima djeluju škole i OCD-ovi prepoznati su kao dionici čija je podrška izuzetno važna:** od organizacije aktivnosti i događanja za umrežavanje, do (su)financiranja aktivnosti.

Zaključak vanjske evaluacije pilot provedbe Modela

Model suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva (dalje: Model), osmišljen u nekoliko faza (istraživanje, radne skupine, pilot provedba Modela) ima za cilj unapređenje suradnje u provedbi građanskoj odgoja i obrazovanja (GOO). Analizu je provela dr. sc. Marita Grubišić Čabo.

U svrhu analize i unapređenja provedena je vanjska evaluacija pilot provedbe Modela, koja se provodila u školskoj godini 2022./2023. na području Istarske, Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije. Evaluacijom se nastojalo dobiti uvid u perspektivu korisnika_ca te njihovo viđenje slabih i jakih strana Modela.

Koje su snage, a koje slabosti Modela?

Predstavnici_e OCD-ova i nastavnici_e smatraju da je suradnja tijekom procesa pilotiranja bila izuzetno ugodna, pozitivna, konstruktivna i produktivna. Vide vrijednost u tome što se u okviru procesa pilotiranja Modela stvorilo razumijevanje za različite kontekste iz kojih dolaze i empatija prema poteškoćama s kojima se svaka strana susreće.

Kao izazove na koje su naišli izdvajaju nedostatak svijesti o potrebi suradnje između škola i OCD-ova te postojanje negativnog mišljenja o neformalnom tipu obrazovanja koji bi se odvijao u kontekstu škole. Smatraju kako je problem što ne postoji sustavna podrška suradnji u okviru GOO-a. Ipak, većinom ukazuju na probleme koji proizlaze iz šireg konteksta, a ne toliko samog Modela.

Kao prednost izdvajaju priloge Modela, koji su im olakšali administraciju, dali gotov okvir i mehanizam primjene u budućim projektima te smanjili mogućnost pogreške. Prepoznaju Model i kao moguće rješenje problema

s nedostatkom predviđenog vremena za GOO kao međupredmetne teme u postojećem obliku. Osim navedenog, kao nova saznanja potaknuta pilot provedbom izdvajaju bolju informiranost, ostvarivanje novih suradnji, provedbu drukčijih aktivnosti i organizaciju radionica.

Generalno, predstavnici_e OCD-ova i nastavnici_e ne vide potrebu za poboljšanje samoga Modela, koliko potrebu da suradnja bude jednostavnija u sustavnom smislu.

„Model je vrlo koristan za početničke organizacije koje nemaju puno iskustva u suradnji sa školama. Za one koji redovito provode radionice u školama, naročito je olakšao ostvarivanje suradnji jer predviđa potpisivanje sporazuma.”

Model odgovara na različite potrebe i nudi fleksibilna rješenja

Izradom dviju anketa dobiven je pregled stavova i mišljenja sudionika_ca u pilot provedbi Modela i učenika_ca koji su sudjelovali u međupredmetnoj temi GOO-a.

Svi nastavnici_e i predstavnici_e OCD-ova koji su ispunjavali anketu generalno su zadovoljni ili u potpunosti zadovoljni Modelom. Uz to, Model vide kao razumljiv i jasan, ali i primjenjiv u različitim kontekstima. Svi ispitanici_e iskazali su da se u potpunosti slažu ili slažu s time da je inicijalno naglašavanje zajedničkih načela bilo korisno za bolju suradnju.

Sve osobe, osim jednog ispitanika, smatraju da će im Model koristiti u daljnjem radu, dok 92 % smatra da im je Model proširio znanje o različitim oblicima i načinima suradnje. Svi ispitanici_e prepoznali su da je Model povećao njihovu informiranost i dostupnost informacija relevantnima za suradnju. Dok se ostali slažu ili u potpunosti slažu da im je Model olakšao komunikaciju s partnerima u suradnji, samo je jedan ispitanik ostao ambivalentan,.

Svi, osim tri ispitanika, smatraju da im je Model smanjio osjećaj opterećenosti u zajedničkoj izvedbi GOO-a. Osim toga, velika se većina slaže ili u potpunosti slaže da im je Model olakšao administrativnu stranu suradnje. Više od polovine ispitanika_ca upotrebljavalo je priloge, poput Kataloga aktivnosti, Sporazuma o suradnji, Potpisne liste te Suglasnosti za sudjelovanje učenika i učenica. Kada ih se pitalo da vrednuju priloge kojima su se koristili, njima su suglasno izrazito zadovoljni.

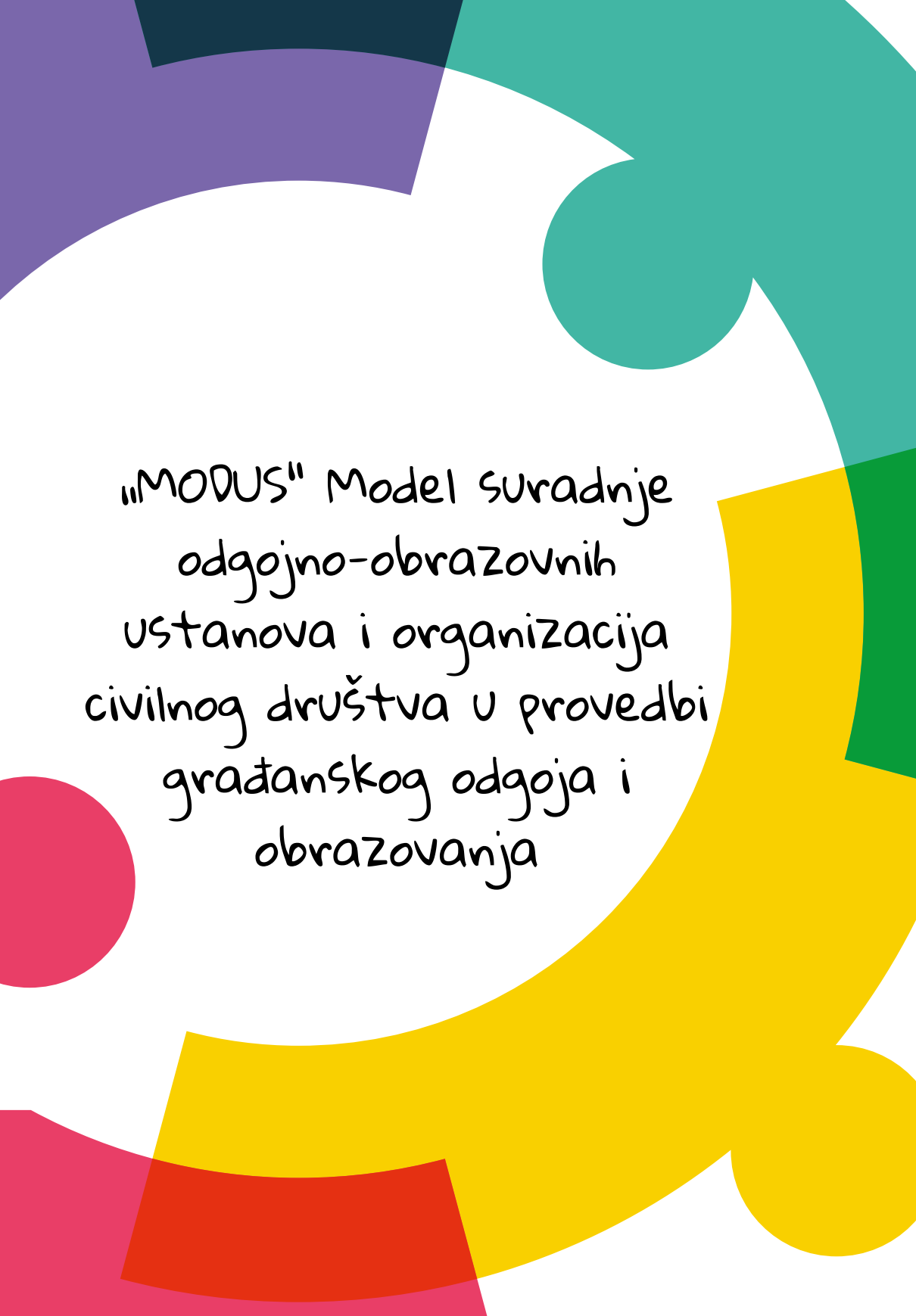
Što kažu učenici i učenice?

S druge strane, 76.7 % učenika_ca zadovoljno je načinom provedbe GOO-a u ovoj godini. Da su im sadržaji bili zanimljivi izjavilo je njih 78 %, a da će im teme koje su obradili koristiti u životu misli njih 76.7 %. Koliko lako usvajaju sadržaj GOO-a pokazali su u idućem pitanju, gdje ih se 80 % slaže ili u potpunosti slaže da ih je bilo lako usvojiti. Njih 76.6 % radnu atmosferu tijekom provedbe međupredmetne teme ocijenili su kao ugodnu.

Da su se teme iz GOO-a obrađivale na praktičan način potvrdilo je njih 90 %, a da im se takav pristup sviđa smatra njih 88.9 %. Većina učenika_ca, 93.3 %, izjavljuje da imaju iskustvo provedbe s izlagačima_cama koje nisu njihove nastavnice, a velikoj većini (85.7 %) su se ta izlaganja i svidjela.

Kada ih se pitalo o načinima na koje bi željeli obrađivati teme iz GOO-a u idućoj godini, većina se odlučila za izlete ili radionice, a dio naglašava da želi više filmova i predavanja.

„MODUS“ Model suradnje
odgojno-obrazovnih
ustanova i organizacija
civilnog društva u provedbi
građanskog odgoja i
obrazovanja

A. Opis i okvir suradnje

Da bi pratili ključne korake suradnje, moramo znati u kojem se kontekstu i obliku ona odvija. Sadržaj ovog poglavlja postavlja temelje na kojima će se suradnja odvijati i ne odnosi se na specifično razdoblje u ciklusu suradnje. Međutim, važno je da se predstavljeni elementi prouče prije uspostave suradnje (na individualnoj razini i/ili na razini organizacije ili ustanove) i prate tijekom suradnje.

Vrijednosti i načela suradnje

Vrijednosti i načela suradnje **definiraju odnos među stranama koje surađuju, usmjerene su na proces kojim se postižu ciljevi i daju okvir za rješavanje prepreka**. Ako su pravovremeno uspostavljene i svaka ih se strana drži u provedbi, osiguravaju dugoročno povjerenje i održivost suradnje.

Iako su temelj svake suradnje, vrijednosti i načela rijetko se eksplicitno definiraju, a strane koje surađuju često ovaj dio odnosa grade na pretpostavkama. Prijedlog je Modela da se **vrijednosti i načela definiraju na početku suradnje te da se uključe u zajednički sporazum** (detaljniji opis sporazuma nalazi se u opisu koraka u suradnji). Tijekom suradnje obje strane mogu pratiti djeluju li u skladu s dogovorenim vrijednostima.

U nastavku su izložene vrijednosti i načela suradnje kako ih razumijemo u okviru ovog Modela, a koje možete preuzeti za postojeće ili buduće suradnje.

Radimo iz ljubavi - prema sebi, drugima i zajednici.

Suradnja odgojno-obrazovnih institucija i organizacija civilnog društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja treba biti **transparentna**, a njihov odnos **suradnički**. U suradnji je važno njegovati odgovornost prema sebi i drugima, **prihvaćati i uvažavati različitosti**, a da se pritom ne narušava **autentičnost i poštenje**. Ustanove i organizacije trebaju uspostaviti **ravnopravnu i jasnu komunikaciju** temeljenu na **aktivnom slušanju**, a zajednički rad treba biti **dosljedan, temeljen na stručnosti i usmjeren na razumijevanje procesa i drugih osoba** radi postizanja zajedničkih ciljeva.

Važno je i definirati što podrazumijevamo pod navedenim vrijednostima i načelima na kojima će se temeljiti budući rad:

VRIJEDNOST	POJAŠNJENJE
TRANSPARENTNOST	Karakteristike procesa u kojem su vrijednosti i odluke izražene jasno, u potpunosti i sustavno te dokumentirane i dostupne svim uključenim akterima.
ODGOVORNOST PREMA SEBI I DRUGIMA	Osobina uspješnog i kvalitetnog postizanja zajedničkih ciljeva temeljena na dogovorenom skupu vrijednosti.
UVAŽAVANJE RAZLIČITOSTI	Sposobnost poštovanja i prihvaćanja mišljenja, uvjerenja i stavova osoba iz okoline, bez obzira na različitost u obilježjima (npr. dob, spol, rod, etnička, vjerska i bilo koja druga pripadnost) i osobinama (npr. iskrenost, osjećajnost, nesebičnost).
DOBRA/JASNA KOMUNIKACIJA	Ravnopravna, otvorena i usmjerena razmjena informacija, iskustava i ideja temeljena na aktivnom slušanju i suradnji radi postizanja zajedničkih ciljeva.
OTVORENOST	Sposobnost da se čuje, vidi i uvaži nova situacija, različita mišljenja i stavovi radi uspostavljanja uspješne komunikacije i suradnje.
DOSLJEDNOST	Primjena dogovorenog skupa vrijednosti na svaku osobu i situaciju.
STRUČNOST	Skup kompetencija u području građanskog odgoja djece i mladih. Osim znanja o temama, uključuje i poznavanje metoda rada u neformalnom obrazovanju.
RAZUMIJEVANJE PROCESA I DRUGIH OSOBA	Sposobnost svjesnog prepoznavanja procesa suradnje za postizanje zajedničkih ciljeva uz uvažavanje ideja i stavova drugih.

Više o aktivnom slušanju

Aktivno slušanje jest metoda koja je temelj dobre komunikacije i koja pomaže da ne činimo ono što često činimo dok drugi govore: prekidamo drugu osobu da ne bismo zaboravili što smo htjeli reći, upadamo u riječ ili puštamo sugovornika_cu da govore, fokusirajući se pritom samo na ono što mi želimo reći.

Nekoliko smjernica za aktivno slušanje:

1. Sugovorniku_ci možete pokazati da slušate verbalnim i neverbalnim znakovima, primjerice govorom tijela, kimanjem glave ili izgovaranjem riječi „da“, „razumijem“ i sl.
2. Koristite pauzu prije nego odgovorite na ono što ste čuli. Šutnja ne pokazuje nelagodu, pauzom dajete sugovorniku_ci do znanja da ste pažljivo slušali i da morate razmisliti prije nego nastavite razgovor.
3. Postavljajte pitanja da biste razjasnili ono što ste čuli, kako biste bili sigurni da ste dobro razumjeli. Nemojte se oslanjati na pretpostavke.
4. Parafrazirajte što ste čuli i iznesite suštinu poruke. To će sugovorniku_ci dati do znanja da ste pažljivo slušali, kao i otvoriti mogućnost za dodatna pojašnjenja. Nemojte ponavljati samo riječi, imenujte i emocije koje ste primijetili.
5. Kad postavljate pitanja, upotrebljavajte otvorena pitanja – pitanja koja pozivaju na razgovor i počinju upitnim riječima *Tko/Što/Kada/Kako/Koji/Zašto...* Ponekad će sugovorniku_ci trebati ohrabrenje.

Prijedlozi za samostalno promišljanje:

Bez obzira na to jeste li osoba koja tek planira suradnju ili želite pratiti postojeću suradnju, sljedeća pitanja mogu poslužiti kao smjernice:

- Kako se navedene vrijednosti i načela manifestiraju u Vašem svakodnevnom radu? Koje ih prakse podržavaju?
- Postoje li područja ili situacije u kojima bi se primjena vrijednosti i načela u vašem radu mogla unaprijediti?
- Koje biste vrijednosti ili načela dodali na listu? Na što biste stavili poseban naglasak?

Oblici suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

A. Aktivnosti s učenicima i učenicama

Jedan od najraširenijih oblika suradnje odnosi se na organizaciju i provedbu raznih aktivnosti s učenicima i učenicama. Ovakav oblik suradnje može se provesti uz veću ili manju uključenost dionika, u većem ili manjem obimu.

Neki od primjera uključuju:

- nastavnik_ca poziva organizaciju da održi radionicu u trajanju od jednog školskog sata u okviru izvannastavne aktivnosti GOO-a;
- organizacija pruža podršku školi u organizaciji volonterske akcije (npr. uređenje školskog vrta s učenicima i učenicama);
- škola pronalazi zainteresirane učenike_ce za aktivnosti koje provodi organizacija van škole.

B. Razmjena znanja i edukacija za nastavno osoblje

Predstavnici_e škola i OCD-ova dijele rad s djecom i mladima, pri čemu se najčešće razlikuju u (ne)formalnom pristupu i kriterijima vrednovanja, ali i znanju o određenim užim područjima vezanim za učenje i poučavanje. Razmjena znanja podrazumijeva razmjenu stručnosti u metodici rada, sadržaju tematskih područja GOO-a, određenim procesima u i izvan nastave i dr. Pritom organizacije često provode edukacije za nastavno osoblje u nekom od navedenih područja, a predstavnici_e škola mogu surađivati kao (pro)voditelji_ce nekih od aktivnosti, pri čemu se uloge i granice preklapaju.

Razmjena znanja može se odvijati na različite načine:

- razvoj i razmjena radnih materijala, digitalnih alata za učenje i poučavanje, metodičkih priručnika i sl. (mogu se pripremati u suradnji, a često organizacije samostalno razvijaju materijale za nastavno osoblje);
- organizacija i održavanje edukacija (OCD-ovi često održavaju edukacije/treninge za nastavno osoblje putem programa, projekata ili u suradnji s jedinicom lokalne ili regionalne samouprave, a edukacije se mogu razviti i u suradnji organizacija i ustanova za druge kolege i kolegice);

- organizacija javnih događanja ili događanja zatvorenog tipa (aktivnosti umrežavanja, sajmovi projektnih aktivnosti u području obrazovanja i dr.).

C. Podrška u radu

Odgajno-obrazovne ustanove (kao i organizacije civilnog društva) često se susreću s nedostatkom resursa (ljudskih, vremenskih, financijskih...). Ovaj oblik suradnje odnosi se na ona područja koja su tematski vezana za građanski odgoj i obrazovanje, ali nisu nužno vezana za nastavne procese ili usavršavanja za rad s djecom i mladima. Mogući primjeri uključuju:

- organizacija pruža uslugu savjetovanja (npr. tumačenje Zakona o volonterstvu za potrebe vođenja školskog volonterskog kluba);
- organizacija održava sastanke supervizija za nastavno osoblje;
- organizacija pruža pomoć u kriznim situacijama (npr. pomoć u praćenju protokola u kriznoj situaciji ili besplatan pravni savjet u kombinaciji s organizacijom ad hoc preventivnih radionica, radionica za informiranje o specifičnoj temi ili radionica za jačanje kapaciteta učenika_ca ili nastavnog osoblja za tu specifičnu situaciju);
- organizacija izrađuje i distribuira razne smjernice i preporuke (npr. organizacija provede istraživanje o školskim volonterskim klubovima i objavi preporuke za voditelje_ice u školama);
- organizacija pruža pomoć ili podršku u razvoju projekata (npr. informira školu o mogućnostima, pomaže u tumačenju natječaja, dijeli primjere iz prakse);
- rad na demokratizaciji škole (odnosi se na podršku koju organizacije mogu pružati ustanovama u razvoju različitih načina poučavanja,

pri čemu se potiču sloboda i kreativnost svih dionika te gradi participativni pristup vođenja odgojno-obrazovnih ustanova).

D. Zajednički razvoj projekata

Organizacije civilnog društva mogu pružiti pomoć ili podršku ustanovama u razvoju njihovih projekata, no ova se kategorija odnosi na zajednički razvoj ideja, planiranje formalnog partnerstva i prijave za financiranje. To mogu biti, primjerice, prijave na natječaje u okviru programa Erasmus+, Europskog socijalnog fonda i drugih stranih fondova, tijela državne uprave (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Središnji državni ured za demografiju i mlade...) ili natječaja koje raspisuju jedinice lokalne i regionalne samouprave. Iako takva vrsta partnerstva ima strože i formalno propisane uloge, prava i obveze partnera, načela i smjernice predloženog Modela mogu doprinijeti procesu suradnje u razvoju ideja te u održavanju dobrog partnerskog odnosa u provedbi projekta.

E. Suradnja u radu s roditeljima

Jedan od manje prisutnih, ali važnih oblika suradnje škola i OCD-ova odnosi se na pomoć i podršku ustanovama u suradnji s roditeljima. Neki od primjera uključuju:

- nastavnik_ca organizira tematske roditeljske sastanke na kojima udruge održavaju predavanja ili radionice o temama u okviru GOO-a (npr. „škola za roditelje“);
- organizacija provodi projekte ili programe sa školom koji uključuju aktivno sudjelovanje djece i roditelja;

MODUS - A. Opis i okvir suradnje

→ organizacija provodi radionice za vijeća roditelja u školi, pruža podršku u njihovim inicijativama i dr.

Prijedlozi za samostalno promišljanje o elementu suradnje

- Koji je oblik suradnje najprisutniji u Vašem radu (s ustanovom ili organizacijom)?
- U kojem obliku Vam treba više podrške? Koji biste voljeli da je više prisutan u radu ustanove ili organizacije?
- Mapirajte svoje kapacitete za tekuću ili iduću školsku godinu. Kojim od ovih oblika suradnje želite dati prednost i u kojim tematskim područjima? Koji su oblici u skladu sa strategijom djelovanja ustanove ili organizacije?

Iskoristite ova pitanja da se pravovremeno pripremite za uspostavu suradnje i dogovor oko aktivnosti (prije početka ili na samom početku školske godine).

Oblici suradnje prema mehanizmima financiranja

1. Rad bez naknade

Predstavnici_e odgojno-obrazovnih ustanova i OCD-ova često surađuju na aktivnostima bez naknade i/ili van radnog vremena, vođene osobnim

angažmanom i entuzijazmom. Ovaj oblik obuhvaća aktivnosti koje spadaju u područje djelovanja ustanove ili organizacije ili su tome srodne, no nemaju konkretan izvor financiranja i ovise o osobnom angažmanu uključenih predstavnika_ica ustanove i organizacije.

2. Projektna suradnja

Projekt je niz osmišljenih aktivnosti koje vode jasnom cilju, odnosno postizanju određenih rezultata u zadanom vremenskom roku, uz ograničena financijska sredstva. Projekti imaju jasno definiran početak i kraj, provjerljive i mjerljive rezultate te definirane ciljne skupine, obuhvat i potrebne resurse. Projektna suradnja odgojno-obrazovnih ustanova i OCD-ova čest je i vrlo raširen oblik suradnje.

3. Programska suradnja

Program rada, program razvoja i strategija razvoja (ili strateški plan) su (više) godišnji planovi ustanova i organizacija. Programi se planiraju za određeni vremenski rok (npr. tri, pet, sedam ili deset godina), a operacionaliziraju se putem planova provedbe, uglavnom na godišnjoj razini (školski plan i program, operativni plan udruge i sl.). Provedba programa obično zahtijeva siguran i/ili predvidiv izvor sredstava, kao što su izvori lokalne ili regionalne samouprave, institucionalne podrške, javno-civilna partnerstva i dr.

4. Sufinanciranje

Sufinanciranje se odnosi na ulaganje određenih resursa (financijskih, materijalnih, ljudskih...) ustanove ili organizacije da bi se aktivnosti mogle kvalitetno odvijati. Projekti i programi organizacija temelje se na troškovnicima koji mogu sadržavati troškove materijala, prijevoza, honorara za izvođače i izvođačice, ulaznica, najma prostora, opreme i sl. Ako troškovi nisu osigurani u projektu ili programu, organizacija za njih troši vlastita sredstva i time sufinancira održavanje aktivnosti. U nekim slučajevima škola može sufinancirati rad organizacije plaćanjem usluge ili osiguravanjem dijela troškova.

Prijedlozi za samostalno promišljanje o elementu suradnje

- Koji je oblik financiranja najprisutniji u Vašim suradnjama?
- Za koje aktivnosti trebate veća financijska sredstva?
- Mapirajte svoje kapacitete za tekuću ili iduću školsku godinu. Koje mehanizme financiranja imate na raspolaganju, a koje još možete razviti?

	Rad bez naknade	Projektna suradnja
Prednosti	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Omogućava brzo djelovanje na akutne probleme, ✓ Jednostavna administracija, ✓ Omogućava povezivanje sa širom zajednicom. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Omogućava jači fokus na specifične potrebe i probleme, ✓ Osigurani financijski, ljudski i vremenski resursi u određenom razdoblju, ✓ Postizanje dugotrajnijih rezultata.
Izazovi	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Nedostatna financijska sredstva, ✗ Često počiva na entuzijazmu pojedinaca izloženih profesionalnom izgaranju, ✗ Niska održivost. 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Zahtijeva specifično znanje o pisanju i provedbi projekata, ✗ Opsežna administracija, ✗ Obično ne omogućava brzo djelovanje na uzrok problema.

	Programska suradnja	Sufinanciranje
Prednosti	<ul style="list-style-type: none">✓ Veliki stupanj održivosti,✓ Osigurana većina potrebnih resursa,✓ Omogućava postizanje i praćenje društvenog učinka i društvene promjene,✓ Rasterećenje budžeta udruga i škola.	<ul style="list-style-type: none">✓ Veliki stupanj održivosti ako je sustavno,✓ Neovisnost škola i udruga,✓ Osiguravanje kapaciteta za provedbu aktivnosti.
Izazovi	<ul style="list-style-type: none">✗ Malen broj šansi za dobivanje programske potpore,✗ Nedostatak programskih potpora na području JLP(R)S.	<ul style="list-style-type: none">✗ Nesustavno planiranje financijskih troškova,✗ Nedostatak resursa kod obje strane općenito.

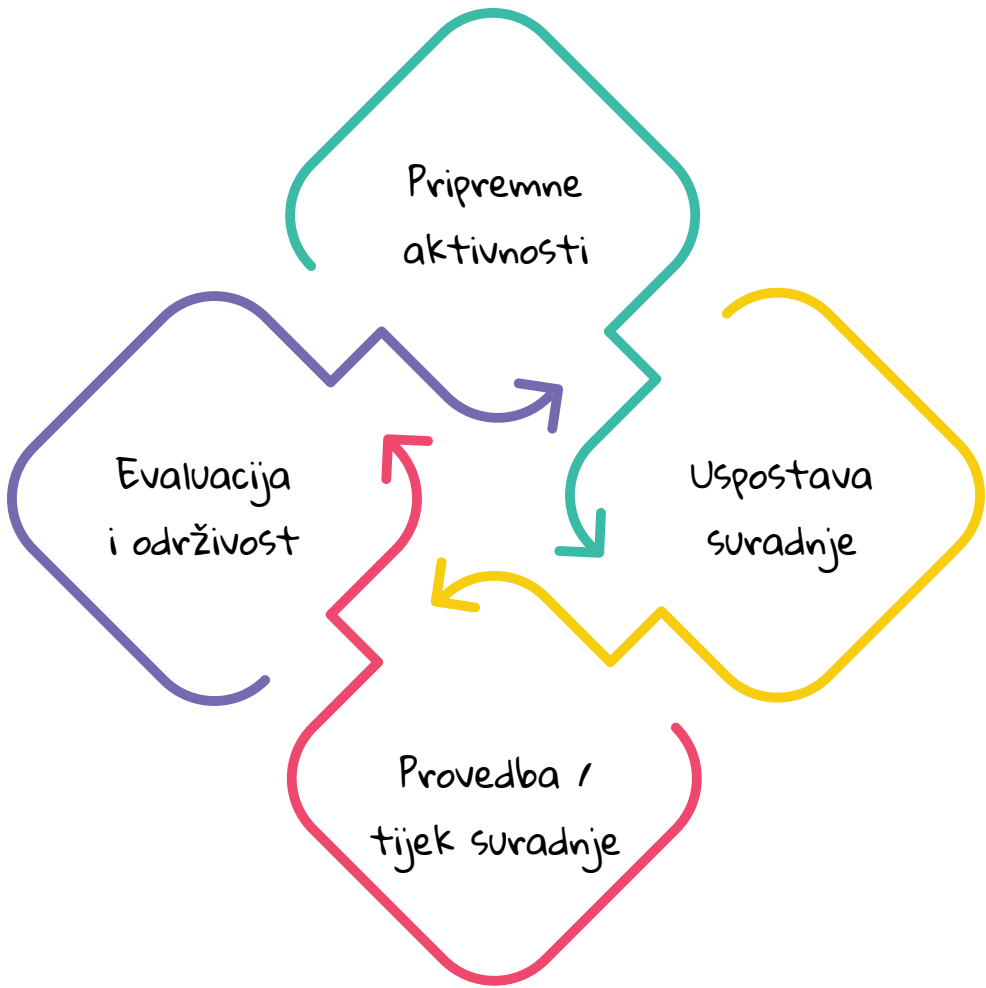
B. Koraci u ciklusu suradnje

Suradnja organizacija civilnog društva i odgojno-obrazovnih ustanova može istovremeno obuhvaćati aktivnosti iz više oblika provedbe, kao i mehanizama financiranja. Oni se mogu mijenjati tijekom godine, kao i osobni stilovi provoditelja_ica te upotreba kanala i medija (uživo, u digitalnom obliku, itd.). Iskustva su različita, no što je zajedničko svakoj suradnji, bez obzira na njene različite oblike?

U nastavku slijedi prijedlog načina organizacije suradnje u formatu koji omogućava uvjete za kvalitetu i održivost. Tako organizirana, suradnja bi trebala biti olakšana, optimalno odgovarati školskom kalendaru, zadovoljavati većinu administrativnih zahtjeva i omogućavati planiranje u vrijeme koje je manje opterećeno ostalim poslovima.

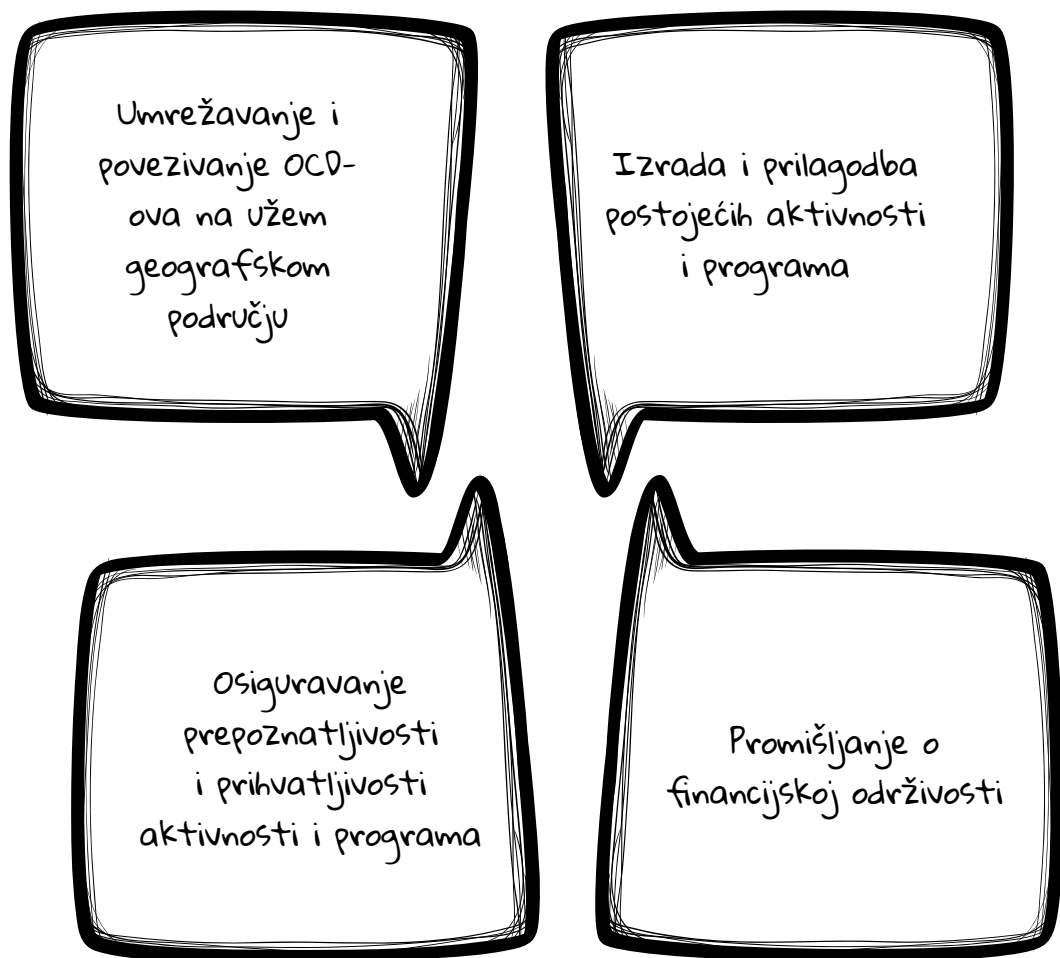
Održiva suradnja odgojno-obrazovnih ustanova i OCD-ova u provedbi GOO-a jest ciklička. **Ciklus prati školsku, a ne financijsku i administrativnu godinu.** Svaki ciklus sastoji se od pripremnih aktivnosti i aktivnosti uspostave suradnje, zatim aktivnosti provedbe, odnosno tijeka suradnje te evaluacije i promišljanja održivosti.

U nastavku slijedi prikaz svake faze (Slika 1). Pripreme se aktivnosti najčešće odvijaju na kraju školske godine za planiranje i pripremanje iduće ili početkom nove školske godine. Uspostava suradnje obično se događa u periodu od svibnja do početka rujna, a sama se suradnja odvija po dogovoru u školskoj godini, nakon čega se evaluira i prilagođava za novi ciklus.

Slika 1. *Ciklus suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i organizacija civilnoga društva*

Pripremne aktivnosti za organizacije civilnoga društva

Slika 2. Pripremne aktivnosti za organizacije civilnoga društva

I. Umrežavanje i povezivanje OCD-ova na užem geografskom području

Prema prethodno predstavljenim rezultatima istraživanja, OCD-ovi vide više prepreka te smatraju da mnogo predispozicija treba biti zadovoljeno kako bi suradnja sa školama bila uspješna. S obzirom na te nalaze, kao i na primjere dobre prakse, koordinacija organizacija koje se okupljaju oko GOO-a i surađuju s odgojno-obrazovnim ustanovama na lokalnoj i nacionalnoj razini (Koordinacija GOOD inicijative u Zagrebu, Osijek to GOO), kao **najvažniji pripremni korak** izdvajamo upravo umrežavanje i povezivanje OCD-ova na užem geografskom području. Povezivanje obuhvaća **uspostavljanje koordinacije ili platforme OCD-ova** koji će zajednički provoditi aktivnosti za povećanje kvalitete i vidljivosti GOO-a u užoj zajednici, što podrazumijeva povezivanje s drugim OCD-ovima koji se bave aktivnostima iz područja GOO-a te ujedinjen pristup ustanovama i donositeljima odluka u zajednici. Poželjno je da koordinacija obuhvaća područje jedne županije, a po potrebi može djelovati i šire (npr. u susjednim županijama) ili uže (dio jedne županije), ovisno o kapacitetima OCD-ova.

Takvo umrežavanje i povezivanje pojednostavljuje komunikaciju sa školama i jedinicama lokalne i regionalne samouprave, pojačava zagovaračku poziciju OCD-ova, otvara nove mogućnosti za prikupljanje financijskih sredstava i planiranje aktivnosti te omogućava strukturiran i bogatiji pristup različitim dimenzijama GOO-a. Ukorijenjenost i umreženost OCD-ova u lokalnim zajednicama je ključna! Koraci temeljeni na primjerima dobre prakse o mogućem načinu okupljanja, strukturi i aktivnostima lokalnih ili regionalnih platformi i koordinacija OCD-ova predstavljeni su u poglavlju „Smjernice za organizacije civilnoga društva“ (str. 55).

Organizacije koje žele surađivati s odgojno-obrazovnim ustanovama u zajednici bez umrežavanja s drugima mogu svejedno slijediti druge smjernice

predloženog Modela suradnje. Međutim, prijedlog Modela zagovara ovaj korak kao jedan od ključnih za dugoročnu održivost i podizanje kvalitete suradnje.

2. Izrada i prilagodba postojećih aktivnosti i programa

Da bi se uklonile nejasnoće oko ciljeva i načina na koji se programi i/ili aktivnosti OCD-ova uklapaju u GOO, potrebno ih je prilagoditi. **Prije svega, potrebno je u opisima koji se komuniciraju javnosti i odgojno-obrazovnim ustanovama jasno istaknuti** kojem području GOO-a program, projekt ili aktivnost doprinosi i kako (kratak opis ciljeva). Ovisno o tome u kojem se opsegu organizacija bavi suradnjom sa školama u kontekstu GOO-a, poželjno je svoje djelovanje i povezanost aktivnosti i programa s temom GOO-a jasno istaknuti i na mrežnim stranicama i društvenim mrežama.

Ako se radi o aktivnostima s učenicima_ama, poželjno je odmah istaknuti ishode učenja te ih povezati s ishodima učenja kurikula GOO-a, a dobro je istaknuti i metode rada koje će se koristiti. Ciljeve, ishode i metode poželjno je istaknuti i u opisu drugih edukativnih aktivnosti (npr. za nastavno osoblje, roditelje ili druge suradnike i suradnice). Aktivnost može biti predstavljena u formi kurikula neformalnog obrazovnog programa ili druge kraće prikladne forme koja školama **jasno iskazuje koji vid suradnje mogu očekivati i kako se suradnja može uklopiti u službene školske dokumente.**

Jedan od alata razvijenih u okviru ovog Modela suradnje prema kojem se aktivnosti mogu prilagoditi da odgovaraju kategorijama koje su važne odgojno-obrazovnim ustanovama je **katalog aktivnosti organizacija civilnog društva**. Procesom izrade i diseminacije kataloga upravlja koordinacija lokalnih organizacija, a njegov je cilj svake godine informirati ustanove o mogućnostima za suradnju sa zainteresiranim OCD-ovima iz zajednice.

3. Osiguravanje prepoznatljivosti i prihvatljivosti aktivnosti i programa

Odgojno-obrazovnim ustanovama je u suradnji važno pitanje prihvatljivih izvoditelja_ica aktivnosti, odnosno prihvatljivih programa i aktivnosti za ustanovu. Jedan od najvažnijih koraka za prihvatljivost suradnje škole i određene organizacije je **uvršavanje suradnje u školske dokumente** svake godine. Ovaj je korak detaljnije opisan u poglavlju o uspostavi suradnje, ali organizacijama je važno to imati na umu i u fazi samostalnog rada na prepoznatljivosti svojih aktivnosti jer im omogućava pravovremene prilagodbe i unapređenja.

Kao jedno od mogućih opcija predložimo **procjenu i povratne informacije relevantnih tijela i aktera u zajednici** (npr. certifikati, oznake...). Organizacija može svoje programe verificirati pri [Agenciji za odgoj i obrazovanje](#). Jedna od oznaka kvalitete dolazi iz samog civilnog sektora - Standard kvalitete organizacija civilnog društva konstruktivno angažiranih u neformalnom obrazovanju (skockano.goo.hr). Na njihovim stranicama pronaći ćete detaljnije upute i primjere prihvatljivih programa i aktivnosti, kao i mjerila kvalitete!

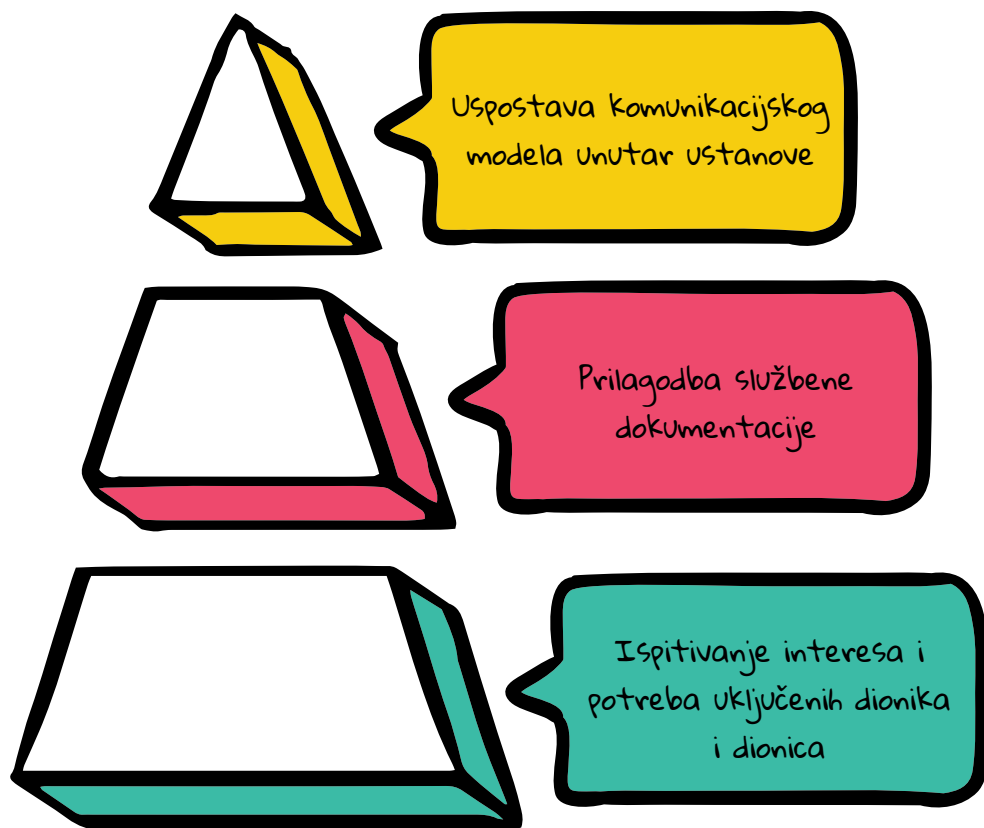
Prepoznatljivost aktivnosti i programa te njihovu povezanost s građanskim odgojem i obrazovanjem možete **istaknuti na korištenim materijalima, svojim mrežnim stranicama i društvenim mrežama**. Aktivnost ili program ne mora imati neku od nabrojanih oznaka da bi ga predstavnici_e škole provodili, ali suradnja s organizacijom bi trebala biti uvedena u školske dokumente svake godine.

4. Promišljanje o financijskoj održivosti

Financijska sredstva neizostavan su dio suradnje jer osiguravaju potrebne resurse za provedbu zamišljenih aktivnosti, odnosno postizanje zajedničkog cilja. Sredstva se troše u svakom obliku suradnje, čak i u radu bez naknade. Budući da rad bez naknade ne može obuhvatiti opsežnije aktivnosti i dugoročno nije održiv ni za jednu stranu, organizacija može već u fazi planiranja procijeniti svoje kapacitete za suradnju u jednoj školskoj godini i prema tome pravovremeno planirati suradnju koja uključuje veći ili stabilniji izvor financiranja.

Lokalna/regionalna koordinacija OCD-ova može zajednički pristupiti prikupljanju sredstava iz različitih izvora i organizirati aktivnosti umrežavanja za predstavnike_ce OCD-ova i odgojno-obrazovnih ustanova na kojima se mogu razmijeniti ideje za projekte i uspostaviti partnerstva za veće izvore financiranja.

Pripremne aktivnosti za odgojno-obrazovne ustanove

Slika 3. Pripremne aktivnosti za odgojno-obrazovne ustanove

I. Uspostava komunikacijskog modela za građanski odgoj i obrazovanje unutar ustanove

Prema Preporuci za provedbu Programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja, na razini škole predlaže se **imenovanje koordinatora ili koordinatorice** za provođenje međupredmetnog planiranja GOO-a. Primjeri dobre prakse pokazuju da ta osoba može biti stručni suradnik/stručna suradnica i/ili druga senzibilizirana osoba koja u ime ustanove komunicira s organizacijama u lokalnoj zajednici te prosljeđuje informacije zainteresiranim provoditeljima_ama. Također, ta je osoba ključna u razvoju projekata u području GOO-a, kao i u koordinaciji provedbe projektnih aktivnosti. U okviru Modela, važno je naglasiti da svaka ustanova odlučuje za sebe kako će organizirati komunikaciju s organizacijama u zajednici i koje će osobe biti zadužene za provedbu, ali je te informacije potrebno jasno predstaviti u fazi uspostave suradnje prema OCD-ovima.

Moguće je povezivanje koordinatora_ica različitih ustanova u svojevrsan „aktiv koordinatora i koordinatorica GOO-a“: samostalno ili zagovaranjem uspostave mreže koordinatora_ica kod jedinica lokalne i regionalne samouprave ili suradnjom s OCD-ovima.

Način financiranja (dodatnog) rada koordinatora_ica nije reguliran. Ako škola suradnje ostvaruje putem projekata, potrebno je proučiti članak 99.a Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Zakon zaposlenicima_ama školskih ustanova omogućava uvećanje plaće za obavljanje poslova na projektima ili fondovima Europske unije.

2. Prilagodba službene dokumentacije

Suradnja škola i OCD-ova u provedbi GOO-a **mora biti navedena u školskim dokumentima** (kurikuli, godišnji planovi i programi rada). Tako se osigurava prihvatljivost aktivnosti i olakšavaju povezani administrativni poslovi. S druge strane, potrebno je omogućiti i fleksibilnost u provedbi ako dođe do izmjena u tijeku, stoga je dobro postaviti nešto dulje vremenske rokove i šire ciljeve, kao i veći broj mogućih metoda koje se mogu prilagoditi potrebama i mogućnostima. U pripremnim aktivnostima osobe iz škole još nisu stupile u dogovore s OCD-ovima i nemaju dovoljno informacija za opis suradnje u dokumentima škole, ali važno je da već u ovoj fazi mapiraju svoje kapacitete, interese i mogućnosti i razmisle o elementima koje će morati navesti u službenim dokumentima.

Također, u ovoj je fazi korisno odlučiti i o načinu na koji će se rješavati druga potrebna **dokumentacija na razini škole**. Na primjer, u kojim je slučajevima dovoljna jedna opća suglasnost roditelja na početku godine, a u kojim su potrebne posebne suglasnosti? Kako će se poštivati GDPR u slučajevima kada organizacije donose potpisne liste na aktivnosti s učenicima_ama? U kojim uvjetima se učenike_ce smije fotografirati?

Kod planiranja i ugovaranja suradnje važno je planirati opterećenje administrativnog osoblja škole. Dodatne aktivnosti i projekti često zahtijevaju i njihov dodatni angažman te je poželjno istaknuti njihovu ulogu u suradnji ili ih uključiti u financijski plan suradnje, ako takav postoji.

3. Ispitivanje interesa i potreba uključenih dionika i dionica

Prioriteti, odnosno pristupi suradnji s OCD-ovima u provedbi GOO-a mogu se postaviti na temelju strategije razvoja ustanove te na temelju ispitanih

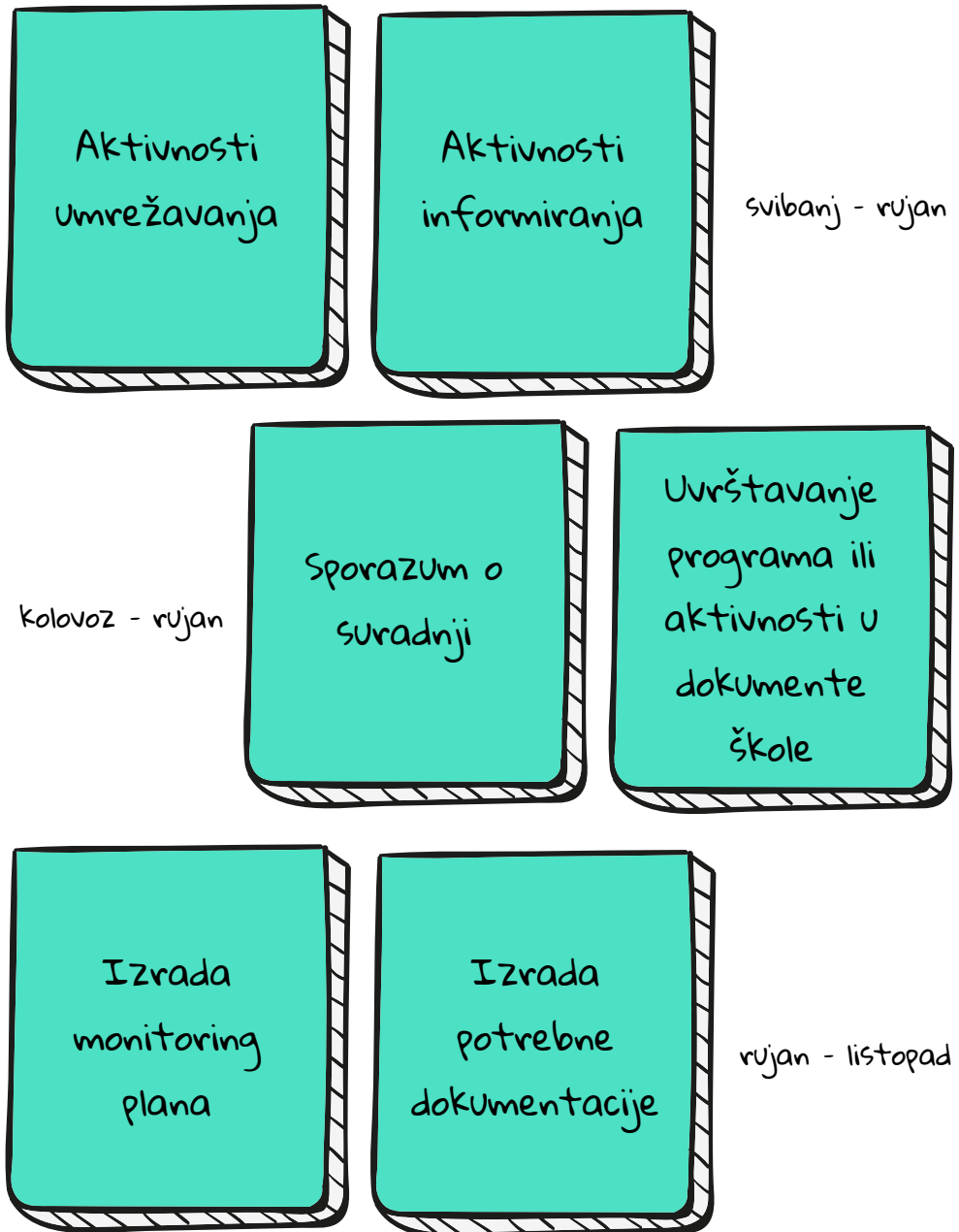
potreba nastavnog osoblja i učenika_ca svoje škole. Tako ustanova može lakše odabrati one organizacije i teme koje su u skladu s njenim dugoročnim strateškim smjerom djelovanja.

Za prikupljanje informacija predlažemo analizu postojeće dokumentacije i postojećih istraživanja, provedbu ankete, intervjua s važnim dionicima te fokusne grupe za učenike_ce. Ovisno o znanjima i resursima koji su na raspolaganju, ispitivanje interesa i potreba može provesti osoba koja provodi aktivnosti GOO-a sa specifičnom grupom s kojom će raditi ili stručni suradnik/ stručna suradnica na razini škole. Više preporuka za uključivanje učenika_ca nalazi se u poglavlju „Smjernice za odgojno-obrazovne ustanove“ (str. 60).

Uspostava suradnje

Uspostava kontakta ključna je početna točka dugogodišnje suradnje. Za pravovremenu pripremu aktivnosti suradnje u idućoj školskoj godini, Model predlaže odvijanje aktivnosti umrežavanja i informiranja pred kraj školske godine, već u svibnju. Aktivnosti umrežavanja mogu se održavati i na početku školske godine (kraj kolovoza ili početak rujna).

Nakon aktivnosti informiranja i umrežavanja, suradnja se formalizira uvrštavanjem aktivnosti u službene dokumente škole (kurikul, godišnji planovi i programi i dr.). Osim toga, mogu se izraditi dodatni dokumenti koji uređuju prava i obveze strana koje surađuju. U okviru Modela izrađen je primjer takvog dokument - Sporazum o suradnji (u prilogima). Nakon dogovora i potpisivanja sporazuma, slijedi izrada potrebne dokumentacije i plana praćenja (monitoring plana), odnosno plana praćenja provedbe aktivnosti.

Slika 4. Aktivnosti uspostave suradnje

I. Aktivnosti umrežavanja

Umrežavanje ili *networking* odnosi se na izgrađivanje mreže kontakata. Umrežavanje omogućava razmjenu znanja i ideja, produbljivanje postojećih suradnji i promociju dobrih praksi. Nalazi istraživanja u okviru projekta „MODUS“ pokazuju da školama često nedostaju informacije o OCD-ovima u njihovoj lokalnoj zajednici, što treba imati na umu prilikom umrežavanja!

Saveznici u aktivnostima umrežavanja mogu biti predstavnici_e jedinica lokalne i regionalne samouprave. Oni mogu prosljeđivati informacije, preuzeti ulogu organizatora aktivnosti umrežavanja za škole i organizacije u svojoj zajednici i/ili financirati inicijative koje se time bave. Predlažemo da se obratite jedinicama lokalne i regionalne samouprave na području na kojem djelujete s ovim prijedlozima te da mapirate moguće natječaje za dodjelu sredstava kojima te jedinice upravljaju.

Aktivnosti umrežavanja najbolje je provesti uživo ili licem u lice pomoću digitalnih alata koji omogućavaju izravan kontakt dionika, u razdoblju od svibnja do rujna svake godine. Povrh uključivanja osoba koje izravno sudjeluju u provedbi aktivnosti GOO-a, za cjelokupnu školsku klimu poželjno je (kad je moguće) u ove aktivnosti uključiti i nenastavno osoblje koje često nosi dio administrativnog tereta suradnje (npr. tajnici_e koji pripremaju sporazume ili prate zakonske okvire i propise za koje se veže suradnja škole sa zajednicom, računovođe_tkinje koje osiguravaju zakonitost protoka financijskih sredstava i dr.).

U nastavku je prijedlog nekih mogućih aktivnosti umrežavanja:

1. **Sajam građanskog odgoja i obrazovanja.** Aktivnost u trajanju od nekoliko sati tijekom koje škole i organizacije mogu dijeliti iskustva i primjere dobre prakse te pronaći nove suradnike_ce. Svaka organizacija ili ustanova koja želi predstaviti svoj rad može pripremiti svoj kutak u prostoru za posjetitelje sajma.

2. Brza razmjena informacija – strukturirani kratki razgovori i predstavljanja. Višesatne aktivnosti koje obuhvaćaju modele kratkih razgovora između više sudionika_ca i predstavljanja predstavnika_ca škola i OCD-ova (npr. *speed dating*, *elevator pitch*). Nakon ovih aktivnosti poželjno je osigurati prostor i vrijeme za detaljniju razradu ideja i dogovore.
3. *World café*. Ova jednostavna metoda omogućuje rad s velikim grupama, a umrežavanje se može provesti tako da se sudionici_e okupljaju u određenim vremenskim intervalima oko stolova s različitim temama i izmjenjuju ideje, potrebe i mogućnosti za suradnju.
4. Škole i organizacije mogu organizirati *dane otvorenih vrata* u kojima će potencijalnim suradnicima i suradnicama, kao i široj zajednici, prezentirati svoje aktivnosti u području GOO-a. Organizacije mogu provesti i *pokazne aktivnosti* u kojima će demonstrirati metode kojima se koriste u radu i teme kojima se bave.

2. Aktivnosti informiranja i katalog organizacija civilnog društva

Aktivnosti mogu obuhvaćati informiranje putem digitalnih alata i društvenih mreža, a usko su vezane i za aktivnosti umrežavanja uživo. Aktivnosti informiranja potrebno je provoditi sustavno, a strategiju informiranja može razraditi i pratiti koordinacija OCD-ova na lokalnoj razini. Međutim, za uspostavu suradnje je posebno važan period informiranja od svibnja do rujna koji obuhvaća pripremu za novu školsku godinu.

Prema prethodno predstavljenim rezultatima istraživanja (2021.), predstavnici_e škola kao jednu od prepreka u suradnji s organizacijama vide svoju slabu informiranost o udrugama koje djeluju u njihovoj zajednici. Istaknuta je potreba i korisnost svojevrsnog registra, odnosno **kataloga OCD-ova koji djeluju u području GOO-a**. Takav katalog treba sadržavati osnovne informacije o OCD-ovima koji se bave područjem GOO-a, njihovim programima, aktivnostima i uslugama te oblicima suradnje koji su mogući u školskoj godini za koju se izrađuje katalog. Katalog diseminira koordinacija OCD-ova na lokalnoj razini, a na adrese škola i koordinatorica GOO-a ga je najbolje odaslati krajem kolovoza ili u prvoj polovici rujna. Katalog bi bilo poželjno predstaviti i na županijskim stručnim aktivima ravnatelja_ca, stručnih suradnika_ca i nastavnika_ca. Za pomoć u diseminaciji koordinacija OCD-ova može se obratiti i jedinicama lokalne i regionalne samouprave. Prijedlog Obrasca registra, kao i upute za njegovo ispunjavanje, možete pronaći u prilogima Modela.

3. Formaliziranje suradnje

a) Uvrštavanje programa, projekta ili aktivnosti u službene dokumente škole

Uvrštavanje suradnje s organizacijom u kurikulum i/ili godišnji plan i program škole je ključno! Dokumente škole odobravaju tijela škole i tako daju legitimitet i privolu za odvijanje planiranih aktivnosti. Opis suradnje, programa, projekta ili aktivnosti treba sadržavati sve poznate informacije, ali i biti dovoljno fleksibilan da omogući prilagodbu tijekom provedbe (primjerice, prilagodbu vremena provedbe ili oblika rada). Iako svaka škola ima posebne rokove za izradu dokumenata, optimalno je suradnju dogovoriti u prvoj polovini rujna za tekuću školsku godinu.

b) Sporazum o suradnji

S obzirom na obujam i intenzitet planiranih aktivnosti, škole i organizacije mogu potpisati sporazum o suradnji koji sadrži popis prava i obaveza svake strane i načela suradnje. Potpisivanje sporazuma s jasno definiranim aktivnostima može biti dodana vrijednost, ali nije nužno koliko i uvrštavanje suradnje u školske dokumente. Budući da se aktivnosti mogu provoditi tijekom cijele školske godine, sporazumi se mogu potpisati i naknadno, a minimalno mjesec dana prije odvijanja planiranih aktivnosti.

4. Izrada potrebne dokumentacije

Osim materijala potrebnih za provedbu aktivnosti, važno je pregledati administrativne zahtjeve za praćenje postavljenih ciljeva. Potrebno je dogovoriti i mjesto pohrane osobnih podataka, ako nije projektno određeno. Najčešće je potrebno izraditi potpisne liste, suglasnosti za roditelje, obrasce izvještaja s aktivnosti te potvrde o sudjelovanju.

- **Potpisne liste** služe za praćenje broja sudionika_ca, a njima se prikupljaju različiti osobni podaci (osim imena i prezimena, to mogu biti dob, spol, škola, kontakt i dr.). Potpisna lista treba sadržavati i napomenu vezanu za zakonske odredbe prilikom prikupljanja osobnih podataka.
- **Suglasnost za roditelje** izrađuje se za maloljetne sudionike_ce aktivnosti. Ona treba sadržavati naziv, ciljeve, trajanje i mjesto provedbe aktivnosti. Osim toga, treba sadržavati i osnovne podatke o organizaciji s kojom škola surađuje te napomenu vezanu za prikupljanje osobnih podataka.

- **Obrazac izvještaja s aktivnosti** sadrži osnovne podatke o izvršenoj aktivnosti (naziv, trajanje, broj sudionika i sudionica, ciljeve i ishode učenja), kao i kratak opis tijeka i rezultata aktivnosti. Može sadržavati i sažetak evaluacije te prijedloge za poboljšanje.
- **Potvrde o sudjelovanju** obično se izdaju za nastavno i stručno osoblje nakon sudjelovanja na aktivnosti ili nakon suradnje s organizacijom u drugom obliku. Osnovne informacije koje trebaju sadržavati su naziv aktivnosti, trajanje i ciljevi, a moraju biti i službeno ovjerene u organizaciji.

Primjere i predloške navedenih dokumenata možete pronaći u prilogima!

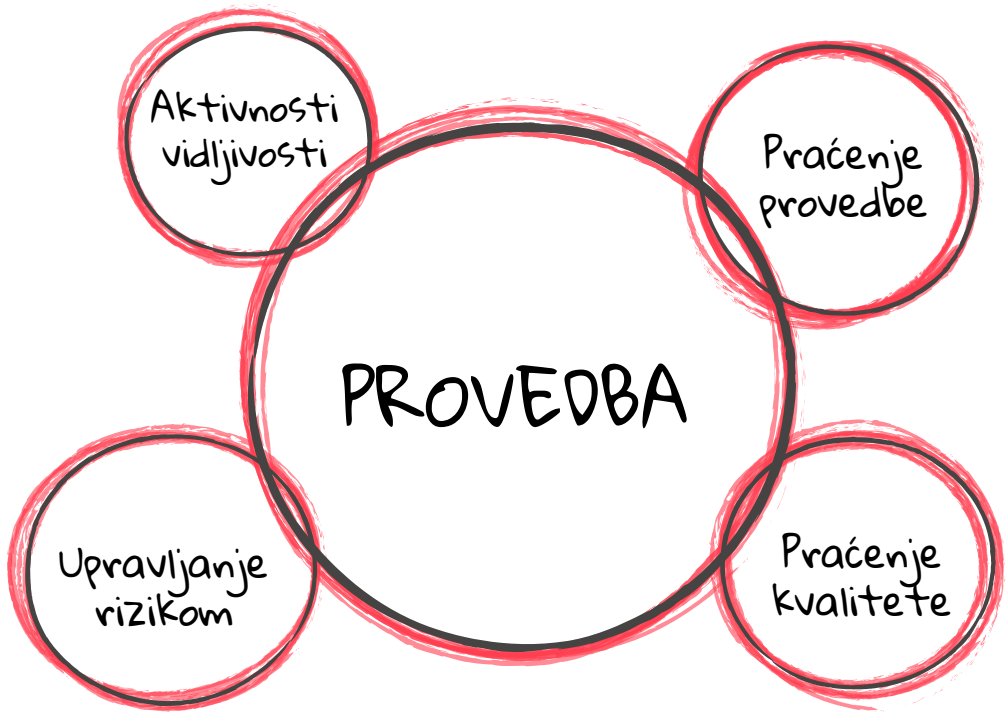
5. Izrada plana praćenja (monitoring plana)

Plan praćenja služi za praćenje provedbe planiranih aktivnosti, njihovih ciljeva i rezultata, a najčešće se izrađuje za dugotrajnije i složenije suradnje. Pomnim i detaljnim planiranjem povećava se mogućnost da potrebe svih uključenih dionika budu zadovoljene te da se pravovremeno otkriju i uklone izazovi u provedbi.

Glavni elementi plana praćenja su nazivi aktivnosti, razdoblje njihove provedbe, rezultati, dokazi postignuća i zadužene osobe, a može sadržavati i popis potrebnih resursa, plan upravljanja rizikom i dr. Stvara se participativnim pristupom kako bi se ravnomjerno raspodijelile uloge i odgovornosti dionika, dogovorio ritam praćenja provedbe, raspravila prava odlučivanja i osigurali dostupni resursi. U razradi monitoring plana trebaju biti uključene obje strane.

Primjer plana praćenja pronađite u prilogima!

Provedbaitijek suradnje

Slika 5. Elementi provedbe u suradnji

Tijekom suradnje potrebno je pratiti odvijaju li se aktivnosti prema planu i postižu li se zadani ciljevi. Osim praćenja same provedbe aktivnosti, poželjno je pratiti kvalitetu u samoj provedbi. Na temelju toga se lakše i sustavnije upravlja rizikom. U provedbi su važne i aktivnosti vidljivosti radi povećanja dosega primjera dobre prakse u zajednici i otvaranja mogućnosti za nove suradnje.

1. Praćenje provedbe

Provedba se najčešće prati putem prethodno predstavljenog plana praćenja i hodograma aktivnosti (u priložima). Za uspješno praćenje potrebna je redovita komunikacija putem e-pošte ili dogovorenog kanala te održavanje sastanaka po potrebi. Pri praćenju provedbe najčešće se prikupljaju kvantitativni pokazatelji: broj uključenih učenika_ca, broj radionica, broj mentorskih sati i sl.

2. Praćenje kvalitete

Praćenje kvalitete tijekom provedbe vremenski je zahtjevnije, no omogućava bolju prilagodbu aktivnosti korisnicima_ama, kao i stranama koje surađuju. U suradnji ustanova i OCD-ova bilo bi poželjno obuhvatiti tri razine praćenja: na razini administracije škole, na razini uključenih provoditelja_ica (škole i organizacije) te na razini korisnika_ca (učenika_ca, nastavnog i stručnog osoblja, roditelja, itd.).

U provedbi se mogu prikupljati kvantitativni i kvalitativni pokazatelji zadovoljstva dionika, kao i postignuća ishoda učenja. Kvantitativni pokazatelji obuhvaćaju brojčane podatke, dok kvalitativni doprinose razumijevanju iskustva dionika. Metode se mogu razlikovati: osim evaluacijskih obrazaca, moguće je organizirati fokusne grupe ili kratke intervjue.

3. Upravljanje rizikom

Rizikom se smatra odstupanje od željenog cilja u negativnom smjeru. Rizik sadrži prognozu ili procjenu vjerojatnosti mogućeg gubitka, opasnosti ili štete, kao i procjenu mogućnosti da se dogodi nešto što će utjecati na suradnju škola i organizacija.

Tijekom provedbe planiranih aktivnosti važno je upravljati rizicima i djelovati preventivno kad god je moguće. Podaci prikupljeni praćenjem i vrednovanjem procesa mogu biti važan izvor informacija o tome je li negdje potrebno intervenirati.

Primjer 1: *Predvidjeli ste tri radionice o financijskoj pismenosti za pedeset učenika i učenica, no javljaju Vam da dvorana škole neće biti dostupna zbog nepredviđenih radova. Koje strategije ili prilagodbe možete primijeniti da se aktivnost održi? Koji su mogući ishodi?*

Primjer 2: *Učenci i učenice u evaluacijama radionica daju povratne informacije da voditelj_ica u provedbi koristi uznemirujući sadržaj i neprimjereno komunicira s njima. Koje strategije ili prilagodbe možete primijeniti u daljnjoj komunikaciji s učenicima i učenicama, a koje s voditeljom_icom? Kako možete pristupiti daljnjoj suradnji s organizacijom? Koji su mogući ishodi?*

Tablica 1. Neki od mogućih rizika i rješenja u suradnji ustanova i organizacija u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja

Mogući rizici	Moguća rješenja
Nemotiviranost i nedostatak interesa učenika_ca	Ispitivanje potreba učenika_ca i prilagodba tema i/ili metoda rada.
Preopterećenost učenika_ca i nastavnika_ca	Revizija plana i smanjenje broja aktivnosti ili trajanja aktivnosti. Preraspodjela zaduženja i aktivnosti.
Administrativna preopterećenost	Preraspodjela zaduženja i aktivnosti. Redukcija administracije gdje je to moguće.
Nedostatni materijalni resursi	Smanjenje broja, opsega ili trajanja aktivnosti. Traženje alternativnih izvora sredstava (donacije, <i>community funding</i> modeli i sl.).
Loša prometna povezanost i/ili nemogućnost korištenja javnog prijevoza	Održavanje aktivnosti <i>online</i> . Plaćanje putnih troškova izvoditeljima_cama da aktivnost održe u lokalnoj zajednici.
Nedostatak dovoljnog broja pratitelja za veće skupine djece	Održavanje aktivnosti <i>online</i> . Plaćanje putnih troškova izvoditeljima_cama da aktivnost održe na bližoj lokaciji.
Roditelji se protive suradnji s organizacijom	Osiguravanje boravka djece i mladih koja nemaju suglasnost roditelja. Odlazak u posjet udruzi bez onih koji nemaju suglasnost roditelja.

Mogući rizici	Moguća rješenja
<p>Položaj djece i mladih u riziku</p>	<p>Sastanak i dogovor plana sa stručnom službom. Izrada protokola ponašanja za brigu o djeci i mladima koji izraze nelagodu i/ili potrebu za dodatnim radom.</p> <p>Za škole, informiranje izvoditelja_ice aktivnosti o potrebnim načinima pristupa i uključivanja djece u riziku. Za organizacije, postavljanje upita o potrebama prilagodbe za neko dijete ili mladu osobu</p>
<p>Loš pristup izvoditelja_ica aktivnosti prema osjetljivim i/ili kontroverznim temama</p>	<p>Prisutnost nastavnika_ce i/ili stručne službe škole pri prvim aktivnostima s organizacijom. Jasno komuniciranje vrijednosti i ciljeva u fazi dogovora aktivnosti.</p>
<p>Otpor nastavnika_ca prema tabu temama</p>	<p>Edukacije o takvim društvenim temama (u suradnji s organizacijama ili institucijama koje se njima bave), prihvaćanju različitosti i pristupima u nastavi.</p>
<p>Nedovoljna educiranost nastavnika_ca za određena područja GOO-a.</p>	<p>Dodatna edukacija iz pojedinačnih područja i alatima za korištenje u nastavi po potrebi (u suradnji s organizacijama ili institucijama koje se njima bave).</p>
<p>Nedovoljna informiranost o važnosti suradnje ili nezainteresiranost vodstva škole za suradnju s OCD-ovima.</p>	<p>Uključivanje škole u aktivnosti organizacija u manjem obimu sudjelovanjem u njihovim drugim aktivnostima, povećanje vidljivosti i važnosti rada organizacija, više aktivnosti informiranja o radu organizacija (npr. metoda „otvorena vrata“) i dr.</p>

4. Vidljivost: širenje rezultata u zajednici

Aktivnosti vidljivosti vezane su za **promicanje vrijednosti i širenje poruke** o vašem djelovanju. Osim prezentacije aktivnosti i rezultata, one doprinose **podizanju svijesti javnosti** o problemu ili potrebi kojom se bavite te omogućuju da **podijelite stečeno znanje i iskustvo** s drugima. Mogu služiti kao **poziv na akciju i uključivanje šire javnosti**.

Ne zaboravite i na važnost širenja i zagovaranja kvalitetnog uvođenja i provedbe građanskog odgoja i obrazovanja u škole te podizanja svijesti o dobrobiti koju obrazovani, aktivni građani i građanke donose zajednici!

Vidljivost možete podizati redovitim izvještavanjem o aktivnostima na mrežnim stranicama i društvenim mrežama škole ili organizacije. Iskoristite i fizički prostor: izložite rezultate svojih aktivnosti u prostorima u kojima radite ili na povezanim javnim događanjima. Iskoristite i izložbene prostore ako ih vaše jedinice lokalne i regionalne samouprave imaju. Pazite da (ako je primjenjivo) u promociju uključite djecu i mlade kao izlagače_ice ili kreator_ice promidžbenih materijala.

Ako provodite dugotrajniji projekt ili program, možete izraditi komunikacijski plan pomoću kojeg možete planirati kada, kojim sadržajima i kanalima ćete promovirati svoj rad i rezultate.

Obrazac komunikacijskog plana pronađite u priložima!

Evaluacija i održivost suradnje

Evaluacija procesa suradnje i promišljanje održivosti odnose se na razdoblje nakon provedbe aktivnosti i time istovremeno označavaju završetak jednoga ciklusa suradnje i postavljaju temelje za novi ciklus. Na kraju ciklusa, moguće je provesti jednu ili više „završnih“ aktivnosti, ovisno o trajanju, intenzitetu i obliku suradnje.

I. Evaluacija

Evaluacija ili vrednovanje neizostavan je dio većine procesa, projekata i aktivnosti suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i OCD-ova. U okviru Modela razlikujemo **vrednovanje aktivnosti** i **vrednovanje procesa suradnje**.

Vrednovanje aktivnosti neposredno je i pruža sažete informacije za njihovo poboljšanje. U vrednovanju aktivnosti uglavnom se ispituju povratne informacije i zadovoljstvo korisnika_ica različitim elementima provedbe aktivnosti (npr. zadovoljstvo sadržajem, korištenim materijalima, metodama i dr.), kao i stupanj ostvarenosti ciljeva i ishoda učenja (ako je primjenjivo).

Vrednovanje suradnje dugotrajniji je proces u kojem dionici opisuju trenutno stanje u organizacijskom timu i daju prijedloge za poboljšanje daljnjeg rada. Za evaluaciju suradnje poželjno je angažirati vanjsku stručnu osobu koja će facilitirati provedbu procesa.

Evaluacija se može provesti kvantitativnim, kvalitativnim ili miješanim metodama. Evaluacija cjelokupne provedbe projekta ili programa obuhvaća obje navedene razine vrednovanja. Podatke za vrednovanje može prikupljati organizacijski tim, a može se provesti i vanjska evaluacija.

Vanjska evaluacija pruža mogućnost za objektivnijim pristupom, a mogu je provesti razni stručnjaci i stručnjakinje iz područja formalnog i neformalnog odgoja i obrazovanja, ustanova i sl. Dobra evaluacijska pitanja traže jasne i nedvosmislene odgovore, usmjeravaju se na najvažnije elemente, imaju jasne implikacije za daljnju suradnju te prate ili se osvrću na potrebe i ciljeve aktivnosti.

Primjere evaluacijskih obrazaca za aktivnosti i proces suradnje pronađite u prilogima!

2. Refleksivni procesi

Cilj je refleksije poticanje dubljeg uvida u procese učenja i samoprocjene. Za razliku od evaluacije, ona pruža mogućnost praćenja osobnog rasta i razvoja te razvoja samog odnosa škola i udruga.

Proces refleksije može se voditi prema jednom od modela koji počivaju na iskustvenom učenju, primjerice Kolbovom ciklusu koji se sastoji od četiri faze: opisa iskustva, refleksivnog promatranja iskustva, apstraktnu konceptualizaciju naučenog, te aktivno eksperimentiranje s novim znanjima i iskustvima.

Tablica 2. Faze refleksivnih modela temeljenih na Kolbovom ciklusu

Naziv	Faze
Model Pedler i sur. (2001)	Opis suradnje, zaključci, planiranje budućnosti.
Rolfiov refleksijski model (2001)	Opis suradnje, promišljanje osjećaja i razmišljanja, opis budućih planova.
Gibbsov model (1988)	Opis suradnje, opis osjećaja i razmišljanja dionika, vrednovanje uspješnosti suradnje, zaključci o suradnji, planovi za nastavak.

3. Proslava

Dobro je završetak planiranih aktivnosti obilježiti na način koji će svima uključenima omogućiti da u neformalnom kontekstu podijele i proslave rezultate svojeg rada s kolegama_icama, suradnicima_ama, širom zajednicom, medijima i sl. **Proslava može obuhvatiti kratko događanje na kojem će korisnici_e aktivnosti predstaviti svoja postignuća, a to ujedno može biti i prilika za javno predstavljanje rezultata angažmana škola i organizacija u zajednici.** Osim toga, proslava može djelomično obuhvatiti **elemente informiranja i umrežavanja**, čime se pravovremeno osigurava prijelaz u novi ciklus temeljen na iskustvima prethodnog i novim detektiranim potrebama.

4. Održivost

Održivost prije svega ovisi o zadovoljstvu suradnjom (što podrazumijeva i zadovoljstvo korisnika_ca aktivnosti) i povjerenju između strana koje surađuju. U nastavku su sažeti glavni elementi koji postavljaju temelje za zadovoljstvo suradnjom i razvoj povjerenja, a prate korake Modela koji od samog početka streme razvoju dugotrajne i održive suradnje. Za takvu suradnju potrebno je osigurati da **svi uključeni imaju jasne zadatke, pridržavaju se dogovora i redovito komuniciraju, da vodstvo škole pruža podršku suradnji, da strane koje surađuju prihvaćaju zajedničke vrijednosti i načela suradnje, da su ravnopravne i zajedno planiraju i provode aktivnosti, da postoji sustav podrške, savjetovanja i/ili mentorstva za osobe koje surađuju te da OCD-ovi mogu pružiti podršku osoblju u školama u radu i promicanju teme GOO-a.** Sustav podrške, kao i **aktivnosti informiranja i umrežavanja**, može planirati **koordinacija OCD-ova na lokalnoj ili regionalnoj razini**, koju je poželjno oformiti na užem geografskom području.

C. Smjernice za izdvojene aktivnosti

Smjernice za organizacije civilnog društva: Umrežavanje s drugim udrugama u lokalnim zajednicama

Umrežavanje i povezivanje lokalnih organizacija koje promoviraju i provode GOO u suradnji sa školama, jedan je od važnih prvih koraka za osiguravanje održivosti suradnje. U okviru Modela predlaže se uspostavljanje koordinacije organizacija koje djeluju na užem geografskom području. Uspostavljanje koordinacije može uvelike olakšati komunikaciju između OCD-ova te između ustanova i OCD-ova, povećati sinergiju suradnje na lokalnoj razini te osnažiti zagovaračku moć OCD-ova na lokalnoj razini. U nastavku slijede smjernice za uspješno okupljanje i djelovanje takve koordinacije, od odabira suradničkih organizacija do prijedloga aktivnosti koje koordinacija provodi.

Prijedlog kriterija za odabir organizacija članica

Organizacije koje se odluče na osnivanje koordinacije moraju na početku odrediti kriterije prema kojima će se dalje odabirati članice koordinacije. Budući da se rad koordinacije temelji na samoorganiziranju, u nastavku je prijedlog kriterija koji svaka koordinacija može prilagoditi svojim potrebama.

I. Članice koordinacije posluju i poštuju zakone Republike Hrvatske i vezane međunarodne konvencije i propise. Primjeri takvih dokumenata su:

- [Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Ujedinjenih naroda](#) (1950)

- [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima Ujedinjenih naroda](#) (1966)
- [Ustav Republike Hrvatske](#) (1990)
- [Zakon o udrugama](#) (2014)
- [Zakon o radu](#) (2009)
- [Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija](#) (2014) s pripadajućim [Pravilnikom o izvještavanju u neprofitnom računovodstvu i registru neprofitnih organizacija](#) (2015)
- [Zakon o porezu na dodanu vrijednost](#), [Zakon o porezu na dobit](#) i [Zakon o porezu na dohodak](#)
- i ostali zakoni vezani za specifičnu djelatnost udruge (zakon o ustanovama, zakladama i fondacijama, humanitarnoj pomoći, sportu...).

II. Članice koordinacije poštuju dogovorene vrijednosti i načela.

III. Članice koordinacije članice su ili su u procesu pristupanja nekoj od (inter)nacionalnih mreža ili platformi koje se bave temama GOO-a.

IV. Članice koordinacije jasno ističu u svojim strateškim dokumentima teme GOO-a.

V. Povijest djelovanja organizacije pokazuje aktivno djelovanje u području GOO-a ili organizacija izražava jasnu namjeru za to u svojim dokumentima (npr. strateški ili operativni planovi, zapisnici sastanaka Skupštine i sl.).

VI. Članice koordinacije imaju sjedište u istoj jedinici lokalne ili regionalne samouprave.

Prijedlozi za organizaciju rada

Svaka organizacija članica odabire predstavnika_cu i zamjenika_cu koji je predstavljaju u koordinaciji. Odabir se vrši prema interesu, potrebnom iskustvu i kompetencijama osoba. Sudjelovanje treba biti dobrovoljno i informirano.

Članice koordinacije potpisuju „manifest“ ili drugu vrstu dokumenta koji uređuje njihovu suradnju, prava i obaveze i osnovne aktivnosti koordinacije. To osigurava održivost djelovanja koordinacije te olakšava prijenos znanja u slučaju promjene osoblja.

Koordinacija gradi vlastitu prepoznatljivost pomoću imena i vizualnog identiteta, kao i upotrebom odvojenog kanala za komunikaciju s odgojno-obrazovnim ustanovama i ostalim dionicima (elektronička pošta, grupe na društvenim mrežama i sl.).

Sastanci koordinacije za strateško ili operativno planiranje održavaju se najmanje jednom godišnje ili po potrebi.

Članice koordinacije dogovaraju načine i izvore financiranja svojih aktivnosti ovisno o godišnjem planu i kapacitetima članica. Ako je moguće, članice koordinacije osiguravaju sredstva za osobu zaduženu za organizaciju rada koordinacije.

Aktivnosti koordinacije

Koordinacija provodi sve aktivnosti koje za cilj imaju (veću) kvalitetu GOO-a u njenoj zajednici, uvažavajući posebnosti i potrebe zajednice. Opseg provedbe aktivnosti ovisit će o kapacitetima, interesu i financijama svake od članica koordinacije.

Suradnja s JLP(R)S

Koordinacija komunicira s jedinicama lokalne, područne i/ili regionalne samouprave o pitanjima GOO-a. To može obuhvatiti razne oblike aktivnosti, od zagovaranja uvođenja ili kvalitetnije provedbe GOO-a, do uspostavljanja javno-civilnog partnerstva.

Suradnja s odgojno-obrazovnim djelatnicima i djelatnicama

Koordinacija treba graditi mrežu kontakata i suradnika_ca među odgojno-obrazovnim djelatnicima_ama. Krajnji cilj suradnje s odgojno-obrazovnim djelatnicima_ama jest osposobiti ih za vlastiti, samostalan rad i međusobno davanje podrške.

Koordinacija organizira aktivnosti umrežavanja u području GOO-a. Koordinacija prikuplja i početkom školske godine na adrese škola, suradnika_ca i školskih koordinatora_ica GOO-a šalje informacije o aktivnostima koje OCD-ovi mogu provesti u suradnji sa školama u toj školskoj godini. Informacije mogu biti u obliku registra ili kataloga aktivnosti OCD-ova.

Koordinacija pruža podršku provoditeljima_cama GOO-a u onom obliku koji je potreban. Osim informiranja, to može biti organizacija supervizijskih sastanaka, organizacija svojevrsnog „aktiva“ koordinatora_ica, pomoć u zagovaranju prema vodstvu škole, podrška u provedbi aktivnosti i sl. Podrška se temelji na procjeni potreba i povratnim informacijama suradnika_ca. Koordinacija također može na temelju provedene procjene potreba održati ili organizirati edukacije za zainteresirane djelatnike_ce. Preporučujemo uključiti iskusne djelatnike_ce kao predavače_ice.

Suradnja s ostalim organizacijama civilnog društva

Koordinacija nadograđuje mrežu i prikuplja opise aktivnosti i programa OCD-ova koji se bave temama GOO-a i izrađuje katalog aktivnosti OCD-ova u županiji. Katalog se dijeli početkom svake školske godine odgojno-obrazovnim ustanovama i JLP(R)S-ovima.

Koordinacija po potrebi pruža podršku u dijeljenju relevantnih materijala ostalih OCD-ova odgojno-obrazovnim djelatnicima_ama iz svoje mreže. Osim toga, koordinacija upućuje odgojno-obrazovne djelatnike_ce na postojeće materijale (npr. goo.hr/materijali-i-publikacije-good-inicijative-za-skole/), kao i mogućnosti koje pružaju (inter)nacionalne mreže i platforme.

Smjernice za odgojno-obrazovne ustanove: Preporuke za uključivanje učenika i učenica

Da bi se postigli relevantni ishodi učenja te osigurala motivacija i uključenost učenika i učenica, nužno je podržati ih u kreiranju provedbe građanskog odgoja i obrazovanja, sukladno dobi i mogućnostima.

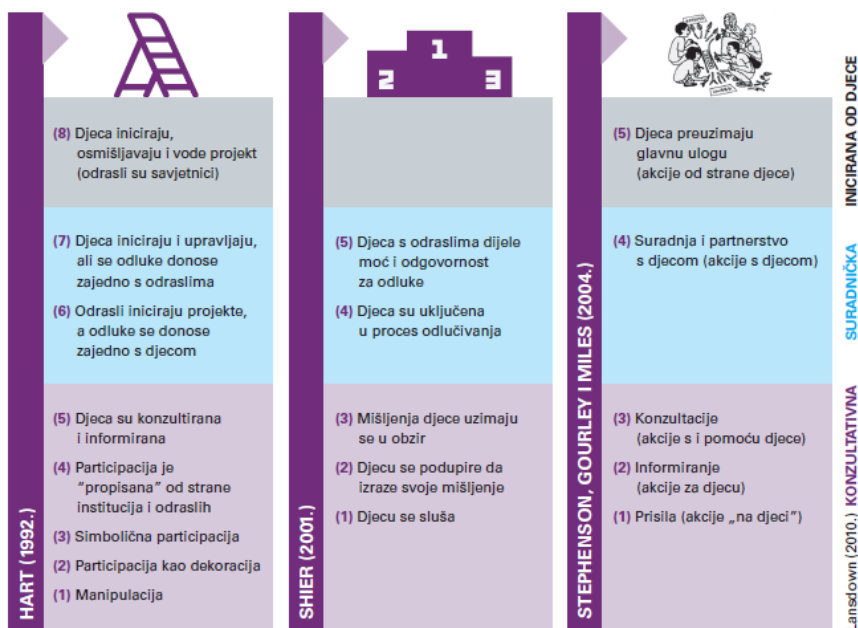
Prije svega, dobro je ispitati potrebe i interese učenika_ca: Koja od tema ih najviše, a koja najmanje zanima? O kojoj znaju najviše, a koja im je nepoznata? Koje aktivnosti im zvuče zanimljivo? Koji su im naslovi novina zapeli za oko i žele o njima više popričati? O kojim temama često slušaju kod kuće i željeli bi produbiti svoje razumijevanje? Iz kojeg područja misle da im je potrebno više znanja i vještina? To možete ispitati razgovarajući s učenicima_ama, putem anketnih listića i/ili razgovorom s nekim od drugih nastavnika_ca ili roditelja.

Neka učenici_e odaberu udruge koje žele pozvati u školu ili posjetiti. Organizirajte ili odvedite učenike_ce na „sajam udruga“ kako bi ih mogli upoznati! Pregledajte s učenicima_ama katalog organizacija u kojem su predstavljene njihove aktivnosti (ako postoji na vašem području) ili njihove mrežne stranice.

Učenike_ce u školi predstavlja vijeće učenika, koje okuplja predstavnike_ce svih razrednih odjeljenja. Uspostava suradnje s tim tijelom i koordinatorom_icom može biti vrlo korisna u ispitivanju potreba, organizaciji događanja i/ili uključivanja većeg broja učenika_ca u aktivnosti. Vijeća učenika vaši su saveznici u promociji GOO-a.

Uključite učenike_ce kao voditelje_ice procesa. Potičite njihovu samostalnost u provedbi nastave te usmjeravajte proces tamo gdje je potrebno. S jedne strane tako pružate učenicima_ama mogućnost za stjecanje iskustva, a s druge ih vodite prijedlozima i sugestijama, upravljate rizikom i posređujete u komunikaciji učenika_ca s vodstvom škole.

Pri osmišljavanju načina uključivanja učenika_ca pokušajte se voditi višim razinama participacije djece i mladih. Slijedi grafički prikaz nekih od poznatih ljestvica participacije.

Grafički prikaz modela participacije prema Hartu (1992.), Shier (2001.), Stephenson, Gourley i Miles (2004.) te Lansdown (2010.), preuzeto iz Jeđud Borić i sur. (2017:15)

D. Prilozi - dokumentacija za provedbu

Prilozi su izrađeni da bi služili kao predlošci osobama koje surađuju i time im olakšali i ubrzali izradu dokumentacije koja doprinosi održavanju suradnje.

Prilozi se mogu koristiti prema potrebama i opsegu planiranih aktivnosti. Na primjer, za održavanje jedne radionice sigurno neće biti potrebno koristiti sve. Priloge je moguće slobodno dijeliti, mijenjati, nadopunjavati, kao i prilagođavati vlastitim potrebama.

Popis priloga:

1. Obrazac za izradu kataloga aktivnosti organizacija civilnog društva
2. Upute za ispunjavanje kataloga aktivnosti organizacija civilnog društva
3. Sporazum o suradnji
4. Plan praćenja
5. Komunikacijski plan
6. Potpisna lista
7. Suglasnost za sudjelovanje učenika i učenica
8. Izvještaj o provedenoj aktivnosti

9. Potvrda o sudjelovanju

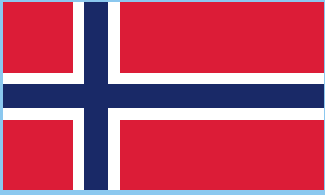
10. Evaluacije aktivnosti za korisnike i korisnice

11. Evaluacija aktivnosti za organizacijski tim

12. Evaluacija suradnje

Prilozi se mogu preuzeti u otvorenom formatu na mrežnim stranicama Udruge „Delta“: <https://udrugadelta.hr/Projekti/MODUS-civilni-i-javni-sektor-za-gradanski-odgoj-i-obrazovanje>

Lekcije iz Norveške

Suradnja hrvatskih udruga i norveške partnerske organizacije Menneskerettighetsakademiet / Human Rights Academy na projektu „MODUS – civilni i javni sektor za građanski odgoj i obrazovanje“ obuhvatila je različite aktivnosti:

- edukaciju o metodama u provedbi obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava za predstavnike i predstavnice škola i udruga u Hrvatskoj;
- studijski posjet Norveškoj;
- izradu Modela suradnje kroz razmjenu praksi u provedbi GOO-a i usporedbu suradnje organizacija civilnog društva s odgojno-obrazovnim ustanovama i institucijama u dvije države.

U nastavku možete pronaći „lekcije“ i smjernice koje je projektni tim oblikovao na temelju suradnje. Smjernice su namijenjene školama i organizacijama civilnoga društva, ali i drugim akterima koji se bave građanskim odgojem i obrazovanjem (institucijama, donositeljima odluka). Neke od opisanih praksi već se provode u Hrvatskoj, a ovim primjerima i smjernicama se žele naglasiti važni elementi provedbe koji provoditelje_ice mogu osnažiti ili inspirirati za nove ideje u provedbi GOO-a. Osim toga, smjernicama se želi dodatno potaknuti suradnja organizacija civilnoga društva, odgojno-obrazovnih ustanova i drugih aktera u zajednici.

Lekcije iz norveških praksi

I. Građanski odgoj i obrazovanje se odvija u sinergiji odgojno-obrazovnih ustanova i zajednice.

U norveškim školama GOO se odvija na više razina: međupredmetno (najviše kroz predmete društveno-humanističkog karaktera), kroz predmet Civics (uvodi se okvirno u dobi od 10 godina) te kroz izborni predmet Politika i ljudska prava (uvodi se u dobi od 16 do 19 godina).

Sustav prepoznaje da je građanske kompetencije učenika i učenica važno razvijati u suradnji sa zajednicom u kojoj žive i djeluju. Mnoge institucije i organizacije u zajednici usmjerene su na stvaranje sadržaja koji potiču razvoj građanskih kompetencija (mladih) građana i građanki. Aktivnosti i projekti s institucijama i organizacijama u zajednici obuhvaćaju različite oblike aktivnog učenja u autentičnom okruženju koji pozitivno utječu na razvoj socijalnih i građanskih kompetencija. Takve inicijative i suradnje podržavaju i tijela javne vlasti, što omogućava zajedničko djelovanje različitih aktera u društvu prema istom smjeru – stvaranju poticajnog okruženja za učenje, istraživanje i razvoj kompetencija.

Jedan od pozitivnih primjera s kojima se projektni tim upoznao je sustavna suradnja škola, udruga i muzeja koji se bave obrazovanjem za demokratsko građanstvo i ljudska prava kroz organiziranu mrežu (The National Museum Network for Democracy and Human Rights). Primjeri zajedničkih aktivnosti uključuju pripremu događanja, izložbi i postava muzeja s edukativnom podlogom za škole, uključivanje učenika i učenica u pripremu i izlaganje radova za javnost i druge mlade, dijeljenje znanja i postojećih resursa, provedba istraživanja i dr.

Uzimajući u obzir da se svaka sredina (kako u Norveškoj tako i u Hrvatskoj) suočava sa svojim specifičnim izazovima (primjerice, nedostatak organizacija

civilnog društva s kojima škole mogu surađivati u manjim sredinama), važno je naglasiti da se sinergija može potaknuti kroz mapiranje postojećih resursa i umrežavanje na području uže i šire zajednice, neovisno o broju uključenih aktera. Primjere dobrih praksi međusektorskog umrežavanja i djelovanja za unapređenje GOO-a u Hrvatskoj nalazimo u „GOOD inicijativi za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno-obrazovne institucije“ i inicijativi „Osijek to GOO“.

2. Aktivno učenje je temelj procesa učenja i poučavanja u građanskom odgoju i obrazovanju.

Norveški kontekst provedbe GOO-a stavlja učenike i učenice u centar procesa te potiče iskustveno, suradničko i problemsko učenje i sve oblike učenja koji zahtijevaju (pro)aktivnu ulogu učenika i učenica. Usmjeren je na razvoj kompetencija za aktivno sudjelovanje, razvoj samostalnog i kritičkog razmišljanja te na preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje i djelovanje. Teme i sadržaji povezuju se s aktualnim pitanjima u društvu i lokalnoj zajednici, kao i s pitanjima koja su važna učenicima i učenicama. Bez obzira na razlike u provedbi među školama (razlikuju se angažmani provoditelja i provoditeljica), prethodno opisana važnost uključenosti različitih aktera iz zajednice osigurava da se oblici aktivnog učenja u velikoj mjeri implementiraju. Neki od primjera su:

- Democracy Centre – Eidsvoll 1814 – edukativne radionice, izrada vlastitog „Ustava mladih“ kroz koji uče o procesu nastanka norveškog Ustava;
- The Climate House, Prirodoslovni muzej – stalni postav za srednje škole, četiri edukativna programa o uzrocima i posljedicama klimatskih promjena, primjer aktivnosti je interaktivna izrada „osobnog profila“ u borbi protiv klimatskih promjena kroz ulogu donositelja ili donositeljice odluka;

- The Norwegian Center for Holocaust and Minority Studies – oko 15 interaktivnih edukativnih programa za različitu dob o manjinama u Norveškoj, diskriminaciji i rasizmu, primjer aktivnosti za djecu je igranje uloge detektivskog tima koji otkriva informacije po instituciji, a za mlade srednjoškolske dobi interaktivna izložba o rasizmu u svakodnevicu.

3. Sadržaj građanskog odgoja i obrazovanja prati aktualne događaje u društvu i daje prostor kontroverznom i osjetljivim temama.

Odgajno-obrazovne ustanove, institucije i organizacije u zajednici koje se bave građanskim odgojem i obrazovanjem u svom radu s djecom i mladima nastoje pratiti aktualna događanja u društvu. Nije poželjno izbjegavati „teške“ teme i događaje koji uzrokuju oprečna mišljenja i rasprave u javnosti. Razgovor o kontroverznom i osjetljivim temama može potaknuti razvoj samostalnog kritičkog promišljanja i odgovornog djelovanja djece i mladih. U tom smislu predstavnice norveških organizacija smatraju da „nema tabu tema“, odnosno da ne postoje teme o kojima se ne može raspravljati u okviru nastave ili edukativnih aktivnosti iz područja GOO-a. Kao neke od izazovnih tema koje su trenutno aktualne u njihovom društvu ističu nejednakost među učenicima i učenicama različitog socioekonomskog statusa, pojavnost stigme i diskriminacije nacionalnih manjina, veća pojavnost rasizma i nacionalizma i okolišna pitanja (politike i prakse koje negativno utječu na društvo i okoliš).

Jedan od primjera je interaktivna izložba o rasizmu u svakodnevicu mladih koja je postavljena u okviru norveške institucije The Norwegian Center for Holocaust and Minority Studies. Škole često surađuju s ovom institucijom tako da uz samostalne aktivnosti na ovu temu organiziraju posjete Centru koji provodi edukativne programe s učenicima i učenicama.

Kao primjer praćenja važnih tema u zajednici može se istaknuti poučavanje o izborima koje desetljećima provodi velik broj škola u Norveškoj. Norveške srednje škole prate nacionalne i lokalne izbore u državi tako da paralelno provode simulaciju izbora na kojima glasuju učenici i učenice. Prije održavanja izbora u zajednici, nastavnici i nastavnice s učenicima i učenicama proučavaju programe kandidata i kandidatkinja i pozivaju predstavnike i predstavnice kandidiranih političkih stranaka na debate. Nakon debata, učenici i učenice pristupaju glasovanju, a rezultati se javno objavljuju netom prije stvarnih izbora u zajednici.

4. Sadržaj je izravno povezan s demokratskim vrijednostima i ljudskim pravima.

U provedbi aktivnosti demokratske vrijednosti i ljudska prava integriraju se u sadržaj i metode rada tako da ih prožimaju i da se, gdje je moguće, jasno ističu, bez obzira na to jesu li u središnjem fokusu neke tematske cjeline ili ne. Pitanja i teme vezane uz demokratske vrijednosti i ljudska prava nisu isključivo povezane s određenom lekcijom u kojoj se spominju (npr. Opća deklaracija o ljudskim pravima). Poželjno je povezati različite sadržaje s ovim temama kroz rasprave, zasebne zadatke ili prilikom sumiranja aktivnosti. Pitanja vrijednosti mogu se povezati sa svakodnevicom učenika i učenica, kao i u projektnim zadacima koji uključuju suradnju s drugima u ili izvan škole. Tako se vrijednosti i prava u određenoj mjeri operacionaliziraju i na različite načine približavaju učenicima i učenicama, što može pozitivno utjecati na razumijevanje njihove svrhe i primjene.

5. Sadržaj je izravno povezan s održivim razvojem.

Teme očuvanja okoliša i (ne)ravnopravne podjele resursa u zajednici prisutne su u norveškim školama već nekoliko desetljeća, a zadnjih godina smatraju se gorućim pitanjima od posebnog interesa djece i mladih koji su među najotvorenijim kritičarima norveških okolišnih politika. Samoorganizirane skupine mladih srednjoškolske dobi koje su prosvjedovale u okviru pokreta Fridays for Future izazvale su (kao i u drugim državama) rasprave o tome trebaju li škole podržati njihov aktivizam ili ne.

Okolišne teme su neizostavan dio nastave, ali i neformalnih obrazovnih programa u zajednici. Tako je primjerice veći dio stalne postave i edukativnih programa u The Climate House kao dio Prirodoslovnog muzeja u Oslu jezikom i sadržajem prilagođen upravo mladima srednjoškolske dobi.

6. Odgojno-obrazovne ustanove su prostori učenja demokracije u praksi.

Školsko okruženje, kao i okruženje u predškolskim i visokoškolskim ustanovama, njeguje povjerenje svih dionika, potiče i pruža prilike za sudjelovanje djece i mladih u donošenju odluka i drugim procesima koji će im omogućiti „demokraciju u praksi“.

Djeci i mladima teži se dati prostor da se izraze i ravnopravno sudjeluju u skladu s razvojnim potrebama i mogućnostima, da testiraju i formiraju svoja mišljenja. Vijeća učenika i učenica prepoznata su kao važan mehanizam kroz koji djeca i mladi mogu sudjelovati u odlučivanju o važnim aspektima života škole i doprinijeti stvaranju i održavanju demokratskog okruženja u školi. Njihovo djelovanje je uređeno zakonskim odredbama i kurikulumom, a osim djelovanja unutar škola uključuju se u upravljanje projektima sa zajednicom (primjer: Operation Day's Work - <https://www.od.no/odw/about-od>).

Umjesto zaključka:
Smjernice i preporuke ukratko

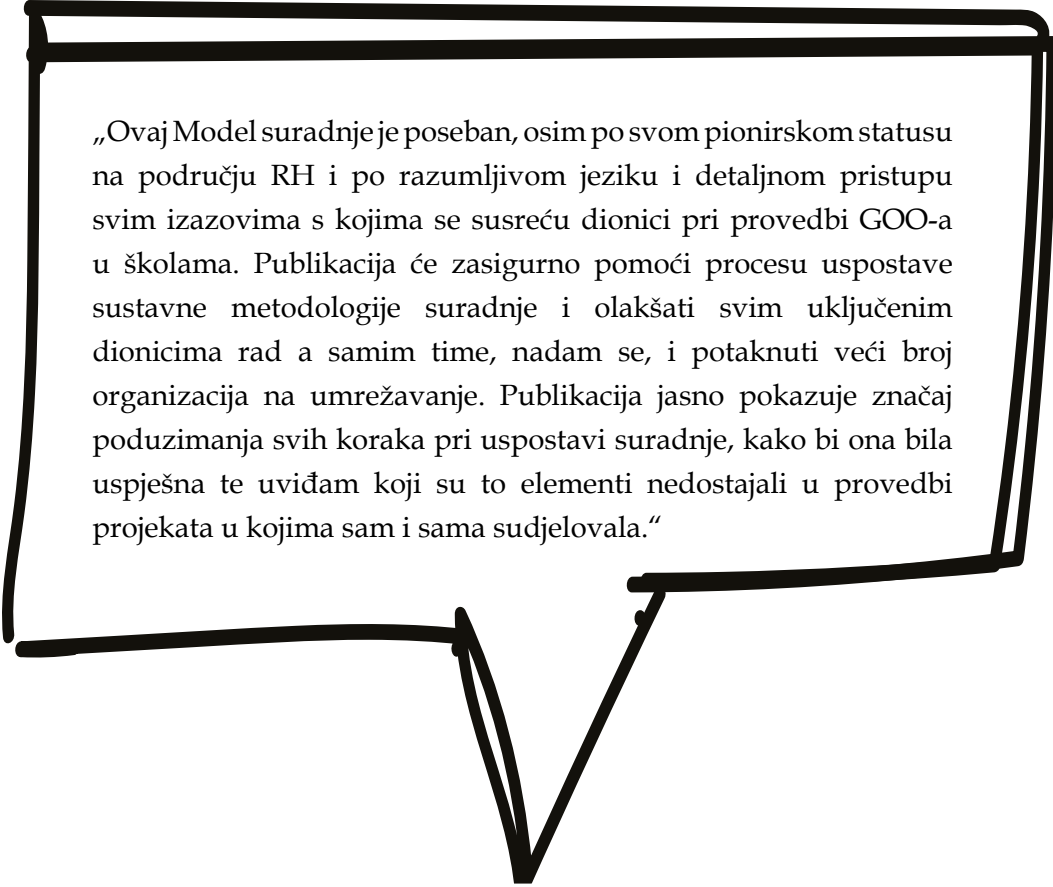
1. Građanski odgoj i obrazovanje se treba odvijati u sinergiji odgojno-obrazovnih ustanova i zajednice.
2. Oblici učenja koji zahtijevaju (pro)aktivnu ulogu učenika i učenica trebaju biti temelj učenja i poučavanja građanskog odgoja i obrazovanja.
3. Teme i sadržaji u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja se trebaju povezivati s aktualnim pitanjima u društvu i lokalnoj zajednici, kao i s pitanjima koja su važna učenicima i učenicama.
4. Provedba građanskog odgoja i obrazovanja treba dati prostora izazovnim i kontroverznim temama.
5. Djeci i mladima treba pružiti prostor da se izraze i ravnopravno sudjeluju u procesima koji ih se izravno tiču.
6. Potrebno je njegovati povjerenje među svim uključenim dionicima te poticati i pružati prilike za sudjelovanje djece i mladih u donošenju odluka.

A series of 12 horizontal, wavy black lines spanning the width of the page, intended for writing.

Iz recenzija...

„Ovaj Model suradnje je poseban, osim po svom pionirskom statusu na području RH i po razumljivom jeziku i detaljnom pristupu svim izazovima s kojima se susreću dionici pri provedbi GOO-a u školama. Publikacija će zasigurno pomoći procesu uspostave sustavne metodologije suradnje i olakšati svim uključenim dionicima rad a samim time, nadam se, i potaknuti veći broj organizacija na umrežavanje. Publikacija jasno pokazuje značaj poduzimanja svih koraka pri uspostavi suradnje, kako bi ona bila uspješna te uviđam koji su to elementi nedostajali u provedbi projekata u kojima sam i sama sudjelovala.“

Sabina Damiani, mag.art., provoditeljica programa i projekata kroz udruge u području kulture, umjetnosti i održivog razvoja i likovna pedagoginja s preko 10 godina iskustva u ostvarenju različitih modela suradnje organizacija civilnog društva i odgojno-obrazovnih ustanova (vrtića, osnovnih i srednjih škola).

„Vrijednost publikacije je u tome što omogućava školama da svoj rad organiziraju na suvremeniji način, nudeći im konkretne modele, obilazeći birokratske zavrslame. Model doprinosi ublažavanju nedostatka razvijenog civilnog društva – pogotovo u ruralnim sredinama – i olakšava međusobno umrežavanje te može svima, pogotovo nastavnicima koji nemaju druge resurse, pomoći u educiranju djece. Praktičan i s konkretnim primjerima, Model nudi i vrijedan dio koji neposredno pomaže gradnju suradnje s organizacijama civilnog društva, pogotovo zahvaljujući priložima. Publikacija vodi korisnika kroz sve dijelove procesa suradnje, ne zanemarujući niti jedan aspekt, koristeći relevantnu literaturu i autore.“

Anton Finderle, diplomirani je socijalni radnik, postdiplomant socijalne politike na Pravnom fakultetu u Zagrebu, dugogodišnji je zaposlenik Grada Pazina na području odgoja, obrazovanja, mladih i drugih područja unutar društvenog sektora, s višegodišnjim iskustvom u radu organizacija civilnog društva.

„Vrijednost ove publikacije je u njenoj jednostavnoj sveobuhvatnoj temeljitosti. Na jednostavan način informira i obrazlaže temu, proces i krajnji cilj te nudi konkretne alate za provedbu.

Publikacija će svakako koristiti organizacijama civilnoga društva u pripremi prijedloga suradnje i pristupu školama. Korisna će biti školama, odnosno njihovim nastavnicima, da bolje shvate temu, proces, svrhu i ciljeve koji se žele postići. Jednima i drugima će to uvelike olakšati međusobnu suradnju. Mislim da su i prilozi ove publikacije vrlo korisna i važna komponenta, jer mogu olakšati i ubrzati posao provoditeljima.“

Helga Možé, upraviteljica Zaklade za poticanje partnerstva i razvoj civilnog društva s dugogodišnjim iskustvom rada s organizacijama civilnoga društva, kao njihov partner ali i kao njihova članica, odnosno predsjednica. Kroz niz europskih projekata radila na povezivanju OCDA i obrazovnih ustanova.

„Publikacija postavlja važna pitanja oko suradnje škola i udruga u provedbi raznih aktivnosti, a pogotovo onih vezanih uz građanski odgoj i obrazovanje te daje odgovore na njih. Onima koji tek planiraju krenuti u proces suradnje daje uvid što ih čeka i koje korake trebaju napraviti, čime zaobilaze početničke pogreške i lakše dostižu određeni cilj. Oni koji imaju iskustvo suradnje, kroz publikaciju dobivaju uvid gdje su do sada griješili i kako poboljšati taj proces, a Model može poslužiti i kao svojevrsni podsjetnik na nužne korake. Čitajući ovu publikaciju osvijestio sam da su neki koraci, koje sam smatrao manje važnima u cijelom procesu suradnje, zapravo bili ključni za podizanje procesa na višu razinu.“

Marko Rajić, mag. gogr et. hist. višegodišnji provoditelj aktivnosti građanskog odgoja u svojoj školi (OŠ Vladimira Becića Osijek) koji sedam godina aktivno surađuje s različitim organizacijama civilnog društva.

IZVORI

Bondarenko, Y. G. i A. V. Kozulin, A. V. (1991) The democratization of education: basic principles. *Higher Education in Europe*, 16(1), str. 74–78.

Gibbs, G. (1988) *Learning by doing: a guide to teaching and learning methods*. London: Further Education Unit.

Itzchakov, G. i sur. (2018) The listener sets the tone: High-quality listening increases attitude clarity and behavior-intention consequences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44.5, str. 762–778.

Jeđud Borić, I. i sur. (2017) *Poštujmo, uključimo, uvažimo*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Kolb, A. Y. i Kolb, D. A. (2005) Learning styles and learning spaces: enhancing experiential learning in higher education. *Academy of Management Learning and Education*, 4(2), str. 193–212.

Rogers, C.R. i Farson, R.E. (1987) Active Listening. U R.G. Newman, M.A. Danzinger, M. Cohen (Ur.) *Communicating in Business Today*. Massachusetts: D.C. Heath & Company.

Rolfe, G., Freshwater, D., Jasper, M. (2001) *Critical reflection in nursing and the helping professions: a user's guide*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Vaughan, E., Vaughan, T. (1998) Rizici i upravljanje rizicima. *Poslovni savjetnik* 11–12, str. 53.

ISBN 978-953-48563-2-1

9 789534 856321